

চন্দন

[সংগ্রহ—সাধু কথাৰ সমাবেশ]

শ্রী শ্রীৰামচন্দ্র দাস

জন-শিক্ষা বিভাগৰ সহকাৰী চব্, ইন্স্পেক্টৰ,
বৰপেটা ।

জুলাই, ১৯৪৯

বেচ—এটকা

প্রকাশক—
ডিব্ৰুগড়

ভট্টাচার্য্য এজেন্সীৰ পৰা

শ্রীহৰেন্দ্ৰনাথ ভট্টাচার্য্য দ্বাৰা
প্রকাশিত।

প্রিন্টাৰ :—কিশোৰীমোহন দে।

প্যাৰিস আৰ্ট প্ৰেচ।

৪এ, বমানাথ মজুমদাৰ ষ্ট্ৰীট,
কলিকাতা।

নিবেদন

অসমীয়া শিশু-সাহিত্যত এখন কিতাপ বাঢ়ক, এনে ভাৱ
মনত লৈ “চন্দনক” প্রকাশ কৰা হল। সাধু-কথাৰ বিষয়ে মোৰ
“মোৰ দেশৰ সাধু-কথা” নামৰ কিতাপৰ পাতনিত আলোচনা
কৰা হৈছে।

জন-শিক্ষাৰ কামত ফাঁহাতে নানা ঠাই আৰু সমাজৰ বীতি
নীতি কিছুমান চকুৰ আগত পৰেহি। এই দৰেই কিছুমান সাধু
কথা, সাঁথৰ আৰু পুৰণি গীত-পদ সংগ্ৰহ কৰা হয়।

এই কামত মোক অনেক ছাত্ৰে সহায় কৰিছে। তাৰে
ভিতৰত মঃ ৰাকিচুৰ বহমান, মঃ মতিউৰ বহমান, শ্রীমান নগেন্দ্ৰ
নাথ শইকীয়া, শ্রীমান সোমেশ্বৰ কলিতা, শ্রীমান মহেন্দ্ৰ নাথ
দাস, শ্রীমান নগেন্দ্ৰ নাথ মহন্ত আৰু ৩৭ প্রফুল্ল চন্দ্ৰ বৰুৱাৰ নাম
উল্লেখ যোগ্য। এই মহকুমাৰ নৈশ স্কুলৰ শিক্ষক-ছাত্ৰ কিছুমানেও
মোক যথোচিত সহায় কৰিছে।

ইয়াৰ প্ৰেছলৈ দিয়া কপিটো শ্রীমান অৰুণ চন্দ্ৰ তামূলী
আৰু শ্রীমান বিজয় চন্দ্ৰ খাটনিয়াৰে নকল কৰি দিছে।

কিতাপৰ হাতে-লিখা অৱস্থাতেই গোলাঘাট মহকুমাৰ স্কুল
সমূহৰ ডেপুটী ইন্স্পেক্টৰ শ্ৰদ্ধেয় শ্রীযুক্ত শিৱচন্দ্ৰ শৰ্ম্মা বি, টি
মহোদয়ে পঢ়ি চাই দিহা-ভৰসা দিয়ে।

এই সকলোৰে ওচৰত মই কৃতজ্ঞ।

স্বনাম ধন্য পণ্ডিত ৩শিৰনাথ ভট্টাচাৰ্য্য মহোদয়ৰ স্নৰোগ্য
পুত্ৰ শ্ৰীযুক্ত হৰেন্দ্ৰ নাথ ভট্টাচাৰ্য্য দেৱক এই কিতাপ প্ৰথমবাৰ
ছপাবলৈ দিয়া হল। তেখেতে এই খৰচ বহন কৰা বাবে ধন্যবাদ
জনািলে।

মোৰ অজ্ঞানতাবশতঃ ইয়াত কিবা ভুল বৈ গল যদি
বাইজে ক্ষমা কৰে যেন। ইতি—

গোলাঘাট

২১১৮৫

}

বিনীত—

শ্ৰী বাৰামচন্দ্ৰ দাস

অৰ্পণ

বিছাৰন্ত আৰু দহৰ সেৱক

হোৱাৰ আশাত

শিশু পুত্ৰ

কল্যাণীয়া শ্ৰীমান বৃন্দাবন চন্দ্ৰ দাস

আৰু

শ্ৰীমান ফণীন্দ্ৰ চন্দ্ৰ দাসৰ (বাপধন

সক সক হাতত

“চন্দনক”

অৰ্পণ কৰা হল।

ইতি—

তইতৰ—

“দেউতা”

Nanda Talukdar

Sorbhog

সূচীপত্র

পৃষ্ঠা :—

১।	বহুবত কলহী গাই	১
২।	লেতেবা গার'ব লেতেবা কথা	৫
৩।	চোবে চবালে নেদেখে বাতি	৮
৪।	আগতে থাকিম হেকেবা দি	১২
৫।	থুপবী	১৫
৬।	বব বাছনি	১৮
৭।	ওজা আক পালী	২০
৮।	বুজি লোরা	২৩
৯।	কাঠে কাঠে	২৫
১০।	পো হলে সূতাব, জী হলে নাই	২৮
১১।	হবব দিনত কুকুবেও মৈ টানে	৩২
১২।	খবিকাত দিয়া মাছৰ চাৰি পার	৩৪
১৩।	বোঁৰ মূৰা শুদা খোলা মোৰ পাতত দিবি	৩৭
১৪।	সাঁথবৰ সাধু	৪০
১৫।	হেবিয়াব ঘবৰ হেবি	৪২
১৬।	অত্-ভূত-কাণ্ড (সৰু নাটক)	৪৫
১৭।	গোসাঁইৰ তীর্থ-যাত্রা	৬১
১৮।	কানাইলাল	৬৬
১৯।	মনাই মেধিৰ বুদ্ধি	৭০

-২০। পৰিশিষ্ট :

১। বন্দনা	৭৫
২। ভূতি	৭৬
৩। গড় গাৱঁৰ গীত	৭৭
৪। নিচুকণি	৭৭
৫। কপোঁ খোল	৭৯
৬। মুকলি চৰ	৮১
৭। গান্ধি গীত	৮৫
৮। গীত	৮৬

চন্দন

—❀—

বছৰত কলহী গাই—

(১)

গোলাঘাট মহকুমাৰ মলুৰা মৌজাত বৰদিহিঙীয়া নামৰ এখন ডাঙৰ গাওঁ আছে। এই গাঁৱৰ দুই মাইল মান পশ্চিমে ধনশিৰী নৈ। ওচৰত গড়ৰ আলি। নুমলী গড়ৰ দলঙৰ পৰা ২ মাইল মান দক্ষিণে 'দেওহিৰি' নামৰ এখন সৰু পৰ্বত আছে। ই মিকিৰ পাহাৰৰ এটা ঠেঙুলি। 'দেওহিৰি' পৰ্বতৰ ওপৰত সুন্দৰ সুন্দৰ অসংখ্য শিলত কটা মূৰ্তি আছে। এই অঞ্চলকে কিছুমানে মগধ-পতি 'জবাসন্ধৰ পোতা-শাল' বুলিও কয়।

আগেয়ে বৰ দিহিঙীয়া গাঁৱৰ বেচি ভাগ মানুহবেই ঘৰুৱা অৱস্থা ভাল আছিল। মানুহবিলাক অতিশয় পৰিশ্ৰমী। যবে যবে দুই-তিনিটা গুটি-ধানৰ ভৰাল।

এই গাঁৱৰ ভিতৰত তিথিবাম নামৰ এজন টেঙৰ আৰু কিৰ্পিণ মানুহ আছিল। সি ঠগিব নোৱাৰা মানুহ খুব কম। সেই কাৰণে অনেকে তাৰ পাচত 'যথ', 'শকুনি' আৰু 'নাবদ' বুলিহে মাতে। সি ধনী মানুহ; তাৰ আগত হলে কোনেও একো কব নোৱাৰে।

(২)

তিথিবামৰ গৰু-গোহালি ভৰা। প্ৰত্যেক দিনেই সি ১০-১৫ সেৰ গাখীৰ বেচে। গৰুৰ কাৰণে সি বৰ যতন লয়। ঘাঁহ পানী খুওৱাত বৰ নিয়মীয়া। নিজৰ গৰুৰ কাৰণে মনোমোহা বেলেগ ঘাঁহনি আছে। গৰুৰ বেমাৰ-পাতি হলে ভাল চিকিৎসাও কৰে। 'গো-ধন' কথাৰ অৰ্থ সি ভাল দৰে বুজি লৈ তাক কামত পৰিণত কৰে। গৰুৰ কাৰণে সি এক বকম আঠুৱাও তৈয়াৰ কৰিছে। গৰুক ঘাঁহ পানী নিদিয়াকৈ সি নিজে ভাত নাখায়। যবৰ লৰা-ছোৱালী বিলাককো 'গো-পালন' শিক্ষা দিছে। *

* ১৮৬৪ শকৰ আহাৰৰ "পাৰিজাতত" প্ৰকাশ হোৱা 'দিলীপৰ গো-পূজা'-আখ্যান পঠনীয়।

ঈশ্বৰৰ কি ইচ্ছা, তাৰ এজনী গাইৰ খুব কম গাখীৰ ওলায়। অন্ধৰ নাম 'পদ্ম-লোচন' আৰু ভিকল-তিবোতাৰ 'লক্ষ্মী দেৱী' নাম হোৱাৰ দৰে সেই গাই জনীৰ নাম 'কাম-ধেনু'।

এই গাই জনীয়ে দিনে প্ৰায় এ শামুক, মাহেকত এ ভুককা আৰু বছৰত এ কলহ পৰিমাণৰহে গাখীৰ দিয়ে। গাইজনী দেখাত হৰিণী যেন ধুনীয়া। ঠিক মতে পোৱালিও দিয়ে। কিন্তু গাখীৰ হলে প্ৰায় নোলায়। তিথিবামে কত চিকিৎসা কৰিলে, কিন্তু গাখীৰ হলে নাবাঢ়িল। তাৰ নো কাৰণ কি কোনেও কব নোৱাৰে।

শেহত সি হতাশ হৈ গাইজনী বেচিবলৈকে ঠিক কৰিলে। সি বহুত যত্ন কৰিলে; কিন্তু তাৰ ফল নাপালে কবিব কি?

(৩)

এনেতে এদিন ঘিলাধাৰী মোজাৰ বাৰী-চোৱা গাঁৱৰ অঁকৰা নামৰ এজন মানুহে খীৰতী গাই গৰু বিচাৰি গৈ তিথিবামৰ ঘৰত উপস্থিত হ'ল। গাই জনীৰ চেহেৰা দেখি অঁকৰা মুগ্ধ হ'ল। গাখীৰ কিমান ওলায় বুলি সোধাত তিথিবামে কলে যে—“এতিয়া আপোনাক এইজনী গাইবেই গাখীৰেদি চাহ-পানী দিয়া হল। খীৰাবৰ সবহ পৰ হোৱা নাই।” পিচত আকৌ বাহিৰত দেখাত দুখ কৰি খবকৈ গালে :—

“নিত শামুকী মাহিলি ভুককী
বছৰত কলহী গাই।”

অঁকবাই তিথিবামৰ কথাৰ আচল অৰ্থ বুজি নাপাই ৩০
ত্ৰিছ টকাৰূপ দি গাইজনী কিনি নিলে। কথাৰ স্তব দেখি
সি বুজি ললে যে গৰু-জনীৰ যথেষ্ট পৰিমাণে গাখীৰ ওলায়।
গাই জনী নিবৰ পৰত তিথিবামে কন্দা যেন হৈ দেখুৱালে—

চকুত সেপ দি গিবীহঁতে কান্দিলে—

“কলৈ যোৱা কামধেনু গাই।”

(৪)

কেইদিন মনেৰ পিচত অঁকবাই গাই জনী ওভতাই দিবলৈ
আনিলে, কাৰণ গাখীৰ নোলায়।

অঁকবাই সমাজ মাতিলে। গাঁৱৰ মুখিয়াল মানুহবিলাক
আছিল, বাইজলৈ অঁকবাই অবিহনা স্বৰূপে ৩ টকা ৰূপ
আগ বঢ়ালে। গাইজনী বেচিবৰ আগতে তিথিবামে অঁকবাৰ
আগত যি পদ আষাৰ গাইছিল, পুনৰ তাকে সি বাইজৰ আগত
গালে। সেই পদ ফাঁকি আগেয়ে গোৱা বুলি অঁকবাইও
কলে।

পিচত বাইজে বিচাৰ কৰি অঁকবাক গাই জনী পুনৰ নিবলৈ
বায় দিলে।

* * * *

কথাৰ আচল অৰ্থ বুজি চলিব লাগে। নহলে ডাঙৰ বিপদ
হব পাৰে। ইতি—

গোলাঘাট

২২।৬।৪২

লেতেৰা গাঁৱৰ লেতেৰা কথা—

(১)

ইনগাওঁ জিলাৰ মেৰবিল গাঁৱৰ এঘৰ মানুহৰ কথা। সেই
মানুহ ঘৰক “হাজৰিকাৰ-ঘৰ” বোলে।

বুঢ়াৰ নাম মেঘৰাম; ঘৈণীয়েক দুগৰাকী। প্ৰথম গৰাকীৰ
নাম বতাহী আৰু দ্বিতীয় গৰাকীৰ নাম মাটিমলা। বতাহীৰ
পুতেক ডাৱৰ আৰু বোকাৰাম। মাটিমলাৰ পুতেক পানীৰাম।
পানীৰামৰ হৰি ভকত দুজনৰ নাম চেনিৰাম আৰু
মিঠাৰাম।

বয়সত ডাৱৰ আৰু বোকাৰাম ডাঙৰ। বুঢ়াৰ পূৰ্ব পুৰুষ
সকলেও বোলে তেওঁলোকৰ ঘৰৰ মানুহৰ নাম দিলে পানীৰ
লগত সম্পৰ্ক থকা শব্দেৰেহে নাম দিছিল। মানুহে মানুহে
বেলেগ বেলেগ কচি, বেলেগ বেলেগ কথা-কাণ্ড।

(২)

মেঘৰাম বুঢ়াৰ তিনিওটি লৰাৰে বিয়া হৈ গ’ল।

পানীৰামৰ ঘৈণীয়েকৰ নাম ৰূপহী। ছোৱালী জনী সুন্দৰী।
স্বভাৱ চৰিত্ৰ ভাল। বোৱা কটাও জানে, পঢ়িবও পাৰে।
“লক্ষ্মী চৰিত্ৰ,” কাণ-খোৱা “গুণমালা” “ভীম চৰিত্ৰ” আৰু
“অৰ্জুন সংবাদ” আদি পুথি তাই সদাই পঢ়ে। তাই কেতিয়াও
বাহিৰা মিছা কথা পাতি সময় নকটায়, মন মাৰি নাথাকে, দুৱাৰ

গৰিয়াত নবহে ; ডাঙৰৰ ছাঁ নগচকে আক কাকো টান কথা নকয়। আনে পুখুৰীত নামি গা-পা ধোৱে। তাই কিন্তু সদাই এটা ভাল টিঙেৰে পানী তুলি আনিহে গা-পা ধোৱে। তাই কেতিয়াবা চুবুৰিৰ লৰা-ছোৱালী বিলাকক ধৰি আনি নখ কাটি দিয়ে আৰু খাব খলিহাৰে সুন্দৰকৈ গা-পা ধুৱাই দিয়ে। সেয়ে তাইৰ সমাজ সেৱাৰ কাম। তাই ফুল বাছে—পতি পৰম গুৰু, ঘৰৰে শূৰনী লখিমী বোৱাবী, ছপৰীয়াৰ অতিথি সাক্ষাৎ নাৰায়ণ আৰু বিপদৰ বন্ধু হৰি নাম—ইত্যাদি। এনে নানা সজ গুণ থকা বাবেই কপহীক সকলোৱে ভাল পায়।

(৩)

নতুন বোৱাবী প্ৰথমতে শহুৰেকৰ ঘৰলৈ আহিলে কিছু দিনলৈ মাক বাপেকৰ ঘৰলৈ মনত পৰা আৰু শহুৰেকৰ ঘৰখনত মন নবহা স্বাভাৱিক কথা। কপহীবো সেয়েই হ'ল। সেয়ে জন্ম-ভূমিৰ মধুৰ টান। এই টানৰ অপাৰ মহিমা।

অসমীয়া সমাজত এটা বীতি আছে যে, বোৱাবীয়েকে শাহু-শহুৰ আৰু বৰ জনাক আদিৰ নাম কাঢ়িব নাপায়। শহুৰেকৰ নাম হ'ল মেঘবাম। সেই কাৰণে তাই 'মেঘ' বুলিব নোৱাৰে। সেইদৰে বতাহ, মাটি, বোকা, পানী আৰু ডাৱৰ আদিও বুলিব নোৱাৰে। মহা মক্ষিল। ভুলতে নাম কাঢ়িলেও বাইজে বেয়া বুলিব। অসতী বুলি হাঁহিবও পাৰে। লোকৰ নিন্দা সহিব পৰা বৰ টান।

(৪)

এদিন জেঠ-মহীয়া পুৱা। মেঘবাম বুঢ়াই সিদিনা গুৰু-গোঁসাই আৰু সাধু-সজ্জনক চিন্তি কঠীয়া সিঁচিবলৈ মন কৰিছে। স্বভাৱ-চৰিত্ৰ আৰু কাম-বন ভাল দেখি বুঢ়াই কপহীক বৰ মৰম আৰু বিশ্বাস কৰে। বাতি পুৱা ব'দ হোৱা দেখি বুঢ়াই কপহীক এনেয়ে সুধিলে—“আই আজি বৰষুণ হব নে?”

বুঢ়াৰ প্ৰশ্ন শুনি কপহী বিপদত পৰিল। তাইনো কি উত্তৰ দিব, তাকে অলপ পৰ ভাবি চালে। বতাহ, ডাৱৰ আৰু পানী একোকে বুলিব নোৱাৰে। পিচত তাই ভক্তিতাৰে লাহেকৈ কলে—

“দেউতা, লেতেৰা গাঁৱৰ লেতেৰা কথা
কি আছে চাই।

পুৱা বা গধূলি এজাকি দিলেহে যায় ॥”

অৰ্থাৎ কঠীয়া পাৰিবলৈ আজি বতৰ ভাল হব। কিন্তু ডাঙৰ শাহুৱে (বতাহে মেঘক) আঁতৰাই নিলে বৰষুণ নহব। বাট চাই থাকিব নালাগে, সোনকালে পথাৰলৈ গৈ কঠীয়া সিঁচাব দিহা কৰক। এতিয়া বৰষুণ নহলেও আবেলি মানে হব।

বোৱাবীয়েকৰ ইচ্ছিত পাই বুঢ়াই বং মনেৰে কঠীয়া সিঁচিবলৈ গ'ল। সিঁচাকৈয়ে বুঢ়া ঘোৱাৰ এঘণ্টামান পাচতেই কঠীয়া সিঁচিব পৰা বৰষুণ হ'ল। ইতি—

গোলাঘাট

২৩/৬/৪২

চোৰে চৰালে নেদেখে বাতি—

(১)

তাহানিখন ভাটীৰ বংপুৰ, কোচবিহাৰ আৰু জলপাইগুৰি আদি ঠাইও অসমৰ ভিতৰুৱা আছিল। সেই বিলাক ঠাইৰ মানুহেও অসমীয়া ভাষা কৈছিল আৰু অসমীয়া সাহিত্যৰ চৰ্চা কৰিছিল। কিন্তু আমাৰ নিজৰ দোষতেই সেইবোৰ ঠাইত আজি কালি অসমীয়াৰ সলনি আন ভাষাৰ প্ৰচলন হৈছে। আমাৰ ডাঙৰ দোষ—আমি আন্তৰিক ভাৱে কাম নকৰো, আনে কাম কৰে।*

যি লোকে নিতৌ নিয়মিত ভাবে কৰ্তব্য কৰে, তেঁৱেই দেশ সেৱক, মানব জাতিৰ পৰম বন্ধু।

(২)

কোচবিহাৰ নগৰৰ ওচৰেদি তৰ্ঘা নামৰ নৈ এখন বৈ গৈছে। তৰ্ঘাৰ পাৰতেই ভেলাদোঙা আৰু কাকতকূটা সত্ৰ। কাকতকূটা সত্ৰত শ্ৰীশঙ্কৰদেৱ বৈকুণ্ঠী হয়। এতিয়া এই সত্ৰ নৈয়ে খহাই নিছে।

(৩)

ভেলাদোঙা সত্ৰত গতিৰাম নামৰ এজন ভকত আছিল। ভকতৰ ঘৈণীয়েক তিনি জনী। মাটি বাৰী আছে, অৱস্থা

* যোৰহাট সাহিত্য-সেৱা সংঘই প্ৰকাশ কৰা “চিন্তাৱলীৰ” অসমীয়া ভাষাত প্ৰাকৃতৰ প্ৰভাৱ (১০৫ পৃঃ) নামৰ বহুমূলীয়া প্ৰবন্ধটো পঢ়া ভাল।

মজলীয়া। আমাৰ অনেক গাঁৱলীয়া মানুহেই মাইকীক মহৰি তলৰ মহ যেন জ্ঞান কৰি শাস্তি দিয়ে আৰু নানা বকম গালি পাৰে। শিক্ষা আৰু জ্ঞানৰ অভাৱতেই মানুহে তেনেকুৱা নকৰে জানো? গতিৰাম ভকত ঘৈণীয়েকহঁতক শাস্তি দিয়াত এখোপ চৰা। তেওঁ ঘৈণীয়েকহঁতৰ সদাই দোষহে দেখে। কাম বনৰ অলপ হেৰ ফেৰ হলেই এজনীৰো গতি নাই, মাৰ কিল। প্ৰত্যেক জনীয়েই নিজৰ বুদ্ধি বিবেচনা মতে কাম-বন কৰে, অথচ গিৰীয়েকৰ ভয়ত কোনো জনীৰেই মনত আনন্দ আৰু সুখ-শান্তি নাই। অলপমান হাঁহি মুখে কথা কলেই জগৰ।

তিনি মাহ মানব কাৰণে গতিৰাম নিলগলৈ বেপাৰ কৰিবলৈ যাবলৈ ওলাল। সি যাবৰ সময়ত খৰচৰ কাৰণে বুলি নামত প্ৰত্যেক জনীকেই ৪ টকাকৈ ৰূপ দি গ'ল। তাৰেই কাপোৰ-কানি তেল-নিমখ আদি সকলো কিনিব লাগিব। লৰা-ছোৱালীও ৭টা। মাইকী কেইজনীয়ে সেই বাৰটকা ৰূপেৰে কোনো মতে ৩ মাহ কাল কটালে। এই সময়ৰ ভিতৰত ভাত কাপোৰৰ কাৰণে ঘিহে কষ্ট হৈছিল তাক ঈশ্বৰেহে জানে। জাৰকালি উপায় নাপাই লৰা-ছোৱালী কেইটাক ধান খেৰৰ মাজত শুবলৈ দিছিল।

(৪)

সেই সত্ৰৰ এজন চোৰে গতিৰামৰ এই কথা কাণ্ডৰ প্ৰতি ভালদৰে মন কৰি আছিল। সি চোৰ হলেও মাইকীৰ প্ৰতি এনে কু-ব্যৱহাৰ কৰাটো সমূলি ভাল নাপাইছিল।

এদিন গধূলি পৰত গতিবাম বেপাৰৰ পৰা ঘূৰি আহি ঘৰ পালেহি। সেই দিনা একাৰ নিশা। গতিবাম জপনাৰ ভিতৰত সোমোৱা মাত্ৰকেই চোবটোৱে ছেগ চাউ তাৰ পাচ ললে। সি চোতালত বেপাৰৰ পৰা অহা ভকতক কাণ-ফলা চৰ এটা মাৰি মনে মনে পলাই গ'ল। কোনে চবালে, ভকতে ততকে ধৰিব নোৱৰিলে। সি ভাবিলে, তাক ঘৈণীয়েকহঁতেহে চবালে। সি চৰ খাই উঠি আগ-পাচ নাচাই ঘৈণীয়েকহঁতক খুব মাৰিলে। তাৰ লগে লগেই সি দি থৈ যোৱা কপ কেইটকাও বিচাৰিলে। ঘৰত ভীষণ হাহাকাৰৰ সৃষ্টি হ'ল। ঘৈণীয়েকহঁতৰ কান্দোনত চুবুৰিৰ অনেকে চকু-পানী টুকিলে। কিছুমানে কলে—“এনে দুফট মানুহ মৰিলেহে ঘৰত আৰু চুবুৰিত শান্তি হব।”

আনে বুজালেও সি ওলোটাহে বুজে।

(৫)

তাকনো কোন জনীয়ে মাৰিলে তাক বিচাৰ কৰিবৰ কাৰণে সি সমাজ পাতিলে। সমাজলৈ তাৰ গুবোজনো আছিল। তাৰ প্রতিজনী মাইকায়েই সমাজলৈ চাই ‘নাম-ঘোষা’ চুই শপত খালে। সেই সমাজতো ভকত খঙত অধীৰ হৈ ঘৈণীয়েকহঁতক মাৰিবলৈ খেদি যাব খোজে। আনে হাতত ধৰি বাখে বাবেহে সি যাব নোৱাৰে। এনেহে সি খং পগলা।

এই সময়তে এমুৰত বহি থকা চোবটোৱে হাত-যোৰ কৰি কলে—“বাইজ সকল, মই সমাজলৈ সেৱা জনাই একাৰ কব খুজিছোঁ। একো দোষ নধৰে যেন।”

“কব পাৰা—কোৱা।” সমাজে কলে।

চোব—“বাইজ সকল, মই যে চোব আৰু আপোনালোকে জানেই। মই নিৰ্দয় লোক। কিন্তু আমাৰ গাঁৱৰ এই গতিবাম ভকতৰ অত্যাচাৰ দেখি মোৰ দৰে নিৰ্দয় মানুহৰো অন্তৰে সহিব নোৱাৰা হৈছে। তেওঁ হকে-অহকে, খঙত পগলা হৈ নিজৰ মাইকী আৰু লৰা-ছোৱালীৰ প্ৰতি যেনেকুৱা পাশৰিক অত্যাচাৰ কৰে, তাক আপোনালোকে জানেই। ১২ বাৰ টকা কপেৰে জানো ১০।১২ জন মানুহে ৩ মাহ কাল খাব পাৰে? ইনো কি ধৰণৰ হিচাব? তেওঁনো কোন দিনাখন ঘৈণীয়েকহঁতক নমৰাকৈ থাকে? বেছেবীহঁতে দিনৰ দিনটো কাম বন কৰিও ৰং মনেৰে পেট ভৰাই এমুঠি ভাত খাবলৈ নাপায়। সংসাৰত আৰু তেঁৱেহে কেৱল বিয়া-বাৰু কৰাইছে নে? এওঁৰ কাৰহে আন আন ঠাইত আমাৰ সত্ৰৰ দুৰ্ণাম হৈছে। এনে নানা কথা ভাবি-চিন্তি ময়েই কালি মনে-মনে আহি ভকতক চৰ মাৰিলোঁ। অৱশ্যে শত্ৰু ভাৱত নহয়—মিত্ৰ ভাৱতহে। তাত মোৰ যদি কিবা অপৰাধ হৈছে বাইজে শাস্তি দিয়ক। মই মূৰ পাতি লম। কিন্তু মই আজিৰ পৰা আৰু চুৰি নকৰোঁ। বুলি আৰু শপত খালোঁ, তেঁৱো বিনা-দোষত মাইকীৰ ওপৰত অত্যাচাৰ নকৰোঁ। বুলি শপত

খাব লাগিব। নহলে মই শুদাই নেবিগ, বাইজলৈ চাই কৈ থলোঁ।”

চোৰৰ কথা সকলোৱে নীৰৱে শুনি তাৰ কথাতেই হৰিভৰ দিলে। বাইজৰ কথা মতে চোৰ আৰু ভকত দুয়ো একে লগে সেৱা কৰি বন্ধু হ'ল। মাইকীহঁতেও সেৱা জনালেহি।

গোঁসায়ে শেহত ধেমালিৰ সুৰত বায় দিলে—“চোৰে চৰালে নেদেখে বাতি।” এনেকুৱা চোৰক শলাগিব লাগে।

* * * *

গতিবাম ভকতৰ ঘৰখন এতিয়া শান্তিৰ আশ্রম। ইতি—

গোলাঘাট

২৪।৬।৪২

আগতে থাকিম হেকেৰা দি—

আহোম বজাৰ দিনৰ প্ৰজাসমূহৰ ভিতৰত কিছুমান খেল বা ফৈদ আছিল, সেই খেল বিলাক বজা ঘৰৰ পৰা যোগ্যতা অনুসাবে কৰি দিয়া হৈছিল। নিজৰ খেলৰ যি যি কাম তাক প্ৰজাসকলে শৃঙ্খলাৰে কৰি বায়। এনেকুৱা কৰাত ৰাজ্যৰ কোনো প্ৰজাই অকামিলা হৈ বহি থাকিবলৈ সুবিধা নাপাইছিল। খেল বিষয়ে ই চমু বিবৰণ হে।

চমুৱা এটা ডাঙৰ খেল। এই খেলটোৰ আকৌ ৩ তিনিটা ভাগ—(১) হিলৈদাৰী (২) বাকৰতী (৩) চুঙীয়া। এই ভাগ বিলাকৰ নিজা নিজা কাম আছিল।

(১)

দ-চমুৱা এখন ডাঙৰ গাওঁ। তাত প্ৰায় দুশ ঘৰ মানুহৰ বসতি। গাঁৱৰ নাম ঘৰটি অতি সুন্দৰ। নাম ঘৰৰ বেৰ বিলাকত পুৰনি আখ্যান বিষয়ক মনোৰম অনেক মূৰ্তি। এই মূৰ্তিসমূহ স্থানীয় ডেকা শিল্পীসকলেই কাটি উলিয়াইছে।

এই গাঁৱত কিনাবাম নামৰ এজন মানুহ আছিল। মানুহ জন কানীয়া-ভঙুৱা। ঘৈণীয়েকে কানি-ভাং এৰিবলৈ কত কয়। তথাপি সি নেৰে। তাই কলেই তাৰ খঙে মূৰৰ চুলিৰ আগ পায়গৈ। সেই বাবেই দুয়োৰে ভিতৰত পুৱা-গধূলি কাজিয়া হয়।

ঘৈণীয়েকে কয়—আমি খাবলৈ ভাত নোপোৱা মানুহ। তেনেস্বলত নিজৰ লৰা-ছোৱালী ভালদৰে খাবলৈ নিদি কানি ভাঙত ধন খৰচ কৰাটো মহাপাপ। এনে পাপীৰ ভাৰ পৃথিবীয়েও নসহে। আকৌ নিজৰ দুঃখ কষ্ট নিজেহে দূৰ কৰিব লাগে আনে আমাৰ দৰে দুখীয়া মানুহৰ মুখলৈ চাব কিয় ?

এনে ধৰনৰ কথা শুনিলে কিনাবামে ভাঙৰ চিলিমত ছুটা-মান হোপা বেচিকৈহে মাৰে।

(২)

এদিন বাতি পইচাৰ কাৰণে গিৰীয়েক ঘৈণীয়েকৰ ভিতৰত কাজিয়া লাগিল। সি বিনা দোষতেই ঘৈণীয়েকক বৰকৈ

মাৰিলে। সেই দিনা বেজাৰতেই লৰা-ছোৱালী কোনেও একোকে নোখোৱাকৈ শুই থাকিল। যিখন ঘৰত সদাই হাই-কাজিয়া হৈ থাকে তাত শান্তিদেৱী থাকিব নোৱাৰে।

বাতিপুৱা ঘৈণীয়েকে গিৰীয়েকক হাত-মুখ ধুবলৈ পানী আৰু গামোচা দি থৈ চোতাল সাৰি গোবৰ-মাটি দি আছে। তাই কেতিয়াও নিজৰ কামত হেলা নকৰে। গিৰীয়েকে ভিতৰৰ পৰা আহি চোতালত তাইক দেখি গালে—

“যাকে দেখিব নোৱাৰোঁ তাকেহে দেখোঁ”

এই কথাৰ উত্তৰত তাই গালে,

“দেখিব নোৱাৰি কবিব কি ?

আগতে থাকিম হেকেৰা দি।

—এইখন মোৰ ঘৰ, নিজৰ ঘৰ এৰি মই আন ঠাইলৈ কিয় যাম ?” এই কথা শুনি সি আৰু নামাতি হাত-মুখ ধুই নৈ লৈ গুচি গ’ল।

* * * * *

পিচত শুনা গ’ল কিনাবামে কানি ভাং আদি সকলো বাগীয়াল বস্তুকেই বৰ্জ্জন কৰিলে। ইতি—

গোলাঘাট

৯৮৮৪২

থুপৰী—

(১)

আঁহত গুৰি মৌজাত মোহন-কাথ নামৰ এখন গাওঁ আছে। ওচৰতে কলা-কটা নৈ। কিছু দূৰত বেলগুৰি সত্ৰ আছিল। বৰ্ত্তমান বাবা ব্ৰহ্মপুত্ৰই সেই সত্ৰখন খহাই নিলে। শ্ৰীশঙ্কৰ গুৰুৱে কলৰ ভূৰ সাজি লৈ কলা-কটা নৈয়েদি নামনিৰ ফালে ভটিয়াই গৈছিল। সেয়েহে তাৰ নাম হল কলা-কটা।

পানীৰ ওচৰত থকা মানুহ বিলাক বেচি কামিলা। আঁহত গুৰি পানীয়ে বুৰা ঠাই। সেই কাৰণে তাৰ মানুহবিলাকে নিজৰ জীৱিকাৰ কাৰণে বৰ পৰিশ্ৰম কৰিবলগীয়া হয়। কেও ফালে পানীয়ে ঘেৰি থকা বাবেই জাপান আৰু ইংলণ্ডৰ মানুহবিলাককো কৰ্ম্মী আৰু বুদ্ধিমান বুলি কয়।

(২)

মোহন-কাথ গাঁৱত শক্তিধৰ নামৰ এজন মানুহ আছিল। মানুহজন অতিশয় পৰিশ্ৰমী আৰু বুদ্ধিমান। তেওঁ সদাই ভাবি চিন্তি বুদ্ধি খটাই কাম বন কৰে। লজ্জুগত কথা নকয়। বাতি পুৱাৰ পৰা সন্ধ্যা সময়লৈকে তেওঁ এটা নহয় এটা কামত লাগিয়েই থাকে।

কিন্তু শক্তিধৰৰ ঘৈণীয়েক জনী হল থুপৰী। তাই কাম-বন নাজানে, জানিলেও নকৰে। সদাই ফাঁকিতেই চলে। মুখখন ইলে বৰ চৰা। আনে একেধাৰ কলে, তাই দহ আঘাৰ শুনাই

দিয়ে। কথা লগাই ফুৰাতো তাই কম নহয়, তাইব মনৰ ভাব—
তাইহে আনতকৈ সবহ কাম কৰে, আন সকলোৱেই বহি-বহি
থায়; তাইবহে কাম গধুৰ, আনৰ কাম পাতল।

গিবীয়েকৰ সবল চৰিত্ৰ আৰু পৰিশ্ৰমৰ গুণতেই ঘৰ খন
ভাল হৈছে। ৮ পূৰা মাটিৰ ধান-খেতি শক্তিনাথে নিজেই
কৰে। তাৰ বাহিৰে মাহ সবিয়হৰ খেতিও আছে। তাৰ
উপৰিও বাৰীত আম-জাম, লেতেকু পনিয়ল, মধুৰী মাটি-কঠাল,
জিকা-কোমোৰা, এদা-কচু, হালধি আৰু লাও-বেঙেনা আদিৰ
বতকৰা শাক পাচলিৰ খেতি আছেই। ঘৈণীয়েকে হলে বন্ধা
বঢ়া, বোৱাকটা আৰু বোৱা-দোৱা আদিৰ কোনো কামকেই
ভালকৈ নাজানে, আনৰ পৰাও শিকি নলয়। খোৱাত হলে
ছতাশন আৰু শোৱাত কুস্তকৰ্ণ। সেই কাৰণেই মানুহে
তাইক “থুপৰী” বুলি মাতে।

(৩)

কোনো মানুহে গিবীয়েকক শলাগিলে তাই গায় :—

“হাল বোৱা অহা-যোৱা,
কোৱ মৰা টান
তথাপি নহব বাহী-বনৰ সমান।”

ঘৈণীয়েকৰ এই পদ ফাঁকি গৈ শক্তিনাথৰ কাণত পৰিল।
তেওঁ এই বিষয়ে কাৰো আগত একোকে কোৱা নাই।

“যি পলু মাৰিম আছে বনত, যি কথা ক’ম আছে মনত”—তেওঁ
এই নীতি মতে চলে।

এদিন তেওঁ ঘৰৰ ওচৰৰ পথাৰত মাহ কবৰ কাৰণে হাল
বাই আছে। এনেতে তেওঁ ঘৈণীয়েকক ধপাত এচিলিম
লগাই নিবলৈ কলে। তাই ধপাত লগাই নিলে।

ঘৈণীয়েকে চিলিমটো আগ বঢ়াই দিয়াত তেওঁ কলে—
“বৰি, আৰু এপাক বাওঁ—সোঁ তালৈ লৈ আহ।”

সেইখিনিলৈ চিলিমটো লৈ গলে আকৌ কয়—“বৰি, হাল
বাবলৈ আজি বৰ ভাল হৈছে। আৰু এপাক বাওঁ; সোঁ
খিনিলৈ লৈ আহ—তাতে ধপাত খাম।”

শক্তিনাথে এইদৰে কেবাবাৰো কোৱাত থুপৰীৰ বৰ ভাগৰ
লাগিল। শেহত তাই কলে—“মই আৰু এইদৰে ঘূৰি ফুৰিব
নোৱাৰোঁ—ভাগৰ লাগিছে।”

তেতিয়া তেওঁ সুধিলে—“এতিয়া ক চোন, হাল বোৱা টান
নে, বাহী বন কৰা টান?”

থুপৰীয়ে নামাতিলে। মাতিব কি? জোকৰ মুখত চুণ
পৰা যেন হ’ল।

পিচত তাই কাম-বন মনপুতি কৰা হ’ল। মানুহে ঠেকিলেহে
শিকে। ইতি—

গোলাঘাট

২৬।৬।৪২

বৰ বাছনি—

(১)

গোৱাল পাৰা জিলাৰ অভয় পুৰীৰ ওচৰত ধৰ্মপুৰ নামৰ এখন গাঁও আছে। এই গাঁৱত ভূমিকম্পৰ আগত দাসৰাম নামৰ এজন বুঢ়া আছিল। বুঢ়াৰ লৰা দুটা বালিবাম আৰু বমাকান্ত।

বালিবাম খুলন্তৰ ডেকা, কাম বনতো পাকৈত। তাৰ বিয়া কৰাৰ সময় হল, বাপেকে অনেক ঠাইত কইনা বিচাৰিলে। কিন্তু যোৰাই যোৰাই পোৱা নাই। বিধাতাই কাৰ কইনা ক'ত থৈছে কব নোৱাৰি।

(২)

বুঢ়াই শালমৰা নামৰ গাঁৱত এজনী ছোৱালী বিচাৰি পালে। ছোৱালীৰ বাপেকে দাসৰাম বুঢ়াৰ সমানেই বয়সীয়া। দুয়ো ঘৰৰ ভিতৰত লৰা-ছোৱালীৰ বিষয়ে আলোচনা চলিল।

পিচত ছোৱালীৰ বাপেকে লৰাটো চাবৰ মনেৰে এদিন মাতি পঠিয়ালে।

(৩)

বাপেকে যাবলৈ কোৱাত বালিবাম এদিন সেই ঘৰ মানুহৰ ঘৰত উপস্থিত হলগৈ। তাক তালৈ কিয় পঠাইছে সি গম নাপায়।

(৪)

পুহ মহীয়া পুৱা। ছোৱালীৰ বাপেকে একুৰা জুই ধৰি বালিবামৰ ওচৰত দি ঘৰৰ বা-বাতৰি লৈছে। জুহালৰ ওচৰতে

বুকলি খেৰ এমুঠি। লগতে বালিবামক কেঁচা বাঁহৰ টঙাল কিছুমান তোলাবলৈ দিছে, কটাৰীখনো ভোটা।

বুকলি খেৰৰ জুই সবহ পৰ নাথাকে, নুমাই যাব খোজে, বালিবামে তাকে একেবাৰে নুনুমোৱাকৈ ৰাখিলে। তাৰ লগে লগে কিছু টঙালো তুলিলে। এই সময়ৰ ভিতৰত বুঢ়াই তাক ঘৰৰ-পৰৰ অনেক কথা স্মিলে; তাৰ ভিতৰত সি পৰা খিনিৰ উত্তৰ দিলে।

ব'দ উঠি অহাৰ লগে লগে জুহালৰ কাম অন্ত হ'ল। বুঢ়াই মনতে ভাবিলে—মোৰ ছোৱালীৰ কাৰণে ই উপযুক্ত পাত্ৰ হব। মানুহ স্বাস্থ্যবান আৰু কৰ্মী হব লাগে। এই দুই সম্পদৰ পৰাই মানুহৰ ধন-মান আৰু গুণ-জ্ঞান বাঢ়ে।

বুঢ়াই বালিবামক খুৱাই-বুৱাই ছপৰীয়া ঘৰলৈ পঠাই দিলে।

* * * *

মাঘৰ ১০ তাৰিখে শালমৰা গাঁৱৰ বুঢ়াৰ ছোৱালীৰ লগত বালিবামৰ শুভ-বিবাহ হৈ গ'ল।

উপযুক্ত সময়ত নিজৰ ছোৱালীক সৎ পাত্ৰত অৰ্পন কৰাটো শাস্ত্ৰীয় নিয়ম। অকৰ্মণ্য মানুহৰ জীৱন অতিশয় দুখকৰ হয়। ইতি—

গোলাঘাট

২৫।৬।৪২

ওজা আৰু পালী—

(১)

বৰনগৰৰ চকা-বাউসী সত্ৰত মধুসূদন নামৰ এজন বামুণ আছিল। বামুণ বৰ বুদ্ধিমান। তেওঁ ভালদৰে সংস্কৃত নাজানে। মনুহৰ ঘৰে ঘৰে বামায়ণ মহাভাৰত গীত-পদ গাই ফুৰে। সেইদৰে ফুৰাত যি অলপ পইচা পায়, তাৰেই জীৱিকা চলায়। আগৰ প্ৰায় সকলো মানুহেই গধূলি পৰত জনা মানুহ এজনৰ ওচৰত বহি বামায়ণ মহাভাৰত আদি শুনিছিল। তাত বাম-লক্ষ্মণ, ভীষ্ম-যুধিষ্ঠিৰ, আৰু কৰ্ণ-শকুনী আদিৰ চৰিত্ৰও আলোচনা কৰা হৈছিল। আগেয়ে গাঁৱে গাঁৱে কিছুমান ওজা পালী আৰু ভাল পাঠক আছিল। আজিকালি এই সুনিয়ম বিলাক নাইকিয়া যেন হৈছে।

মধু বাপুৰ ৫ জন পালী বা শিষ্য আছে। বাপুৱে সুৰ লগাই ঘোষা-পদ লগাই দিয়ে, পালীসকলে তাকেই ধৰে। তেওঁলোকে অবিহনা স্বৰূপে যি পায়, সমানে দুভাগ কৰি, এভাগ বাপুৱে নিয়ে, বাকীখিনি পালী কেইজনে ভগাই লয়। অৰ্থাৎ টকাটোৰ ভিতৰত আঠ অনা বাপুৰ। এই দৰে ভাগ কৰি নিয়াত পালি কেইজনে সিমান ভাল নাপায়। কাৰণ, পৰিশ্ৰম আটাইকেইজনৰ প্ৰায় সমান হয়। অথচ তেওঁলোকে সেই কথা বাপুৰ আগত ফুটাই কবও নোৱাৰে। কলে হয়তো এই খিনিও হেৰাব পাৰে।

এই দৰে কিছুদিন অতিবাহিত হৈ গ'ল।

(২)

এদিন সবভাগৰ উত্তৰ গণক গাৰীগাঁৱৰ চৌধাৰীৰ ঘৰত বামায়ণ পাঠ হৈছিল। তালৈ বাপুক মাতিছে। বাপুৱে পালী সমন্বিত গৈ তাত উপস্থিত হৈছে, আন মানুহো অনেক আহিছে, চাইনাৰ তল ভৰি পৰিছে।

বাইজলৈ সেৱা জনাই গুৰু-গোঁসাইক চিন্তি বাপুৱে বীতিমতে বামায়ণ পাঠ আৰম্ভ কৰিলে। সুন্দৰ সাজ-পাৰ পিন্ধি আগত বাপু, পিচত কৰ-তাল লৈ পালীসকল। সকলোৰে মূৰত পাগুৰি, একে ধৰণৰ সাজ-পাৰ। বাপুৱে লয়-লাসে নাচি-বাগি বামায়ণৰ গীত-পদ লগাই দিছে, পালী সকলে ধৰিছে। চাবলৈ আৰু শুনিবলৈ বৰ ভাল হৈছে। দৰ্শক সকলে সেই দৃশ্য নীৰৱে চাই আছে।

(৩)

কি আচৰিত কথা বামায়ণ-মহাভাৰত একে উশাহতে গাবপৰা বাপুৱে হঠাৎ এই সময়ত হনুমানৰ নামটো পাহৰি গ'ল। পদ লগাই দিয়াত বাপুৰ খোকোচা লাগিল। বাপুৱে আন উপায় নাপাই সেই একে সুৰতে গাই পালী সকলক এই দৰে সুধিলে :—

“লংকা দাহ কৰা বান্দৰ টোৰ নাম কি পালী ?

ভুল হৈছে মোৰ পালী কাকো নক'বা খুলি।”

—এই পদ ফাঁকি বাপুৱে তিনিবাৰ গালে।

পালী সকলে বাপুৰ অৱস্থা বুজি পাই সেই সুৰতে গালে :—

“দুই ভাগ খোৱা বাপেৰ পুতেক নাম পাহৰ তই।
তোৰ হে জানো পেট আছে, আমাৰ জানো নাই?”
পালীৰ কথা বুজি বাপুৱে পুনৰ শুব ধৰি গালে :—
“আজিৰ পৰা হব ভাগ সমান সমান।”
পালী সকলে তাৰ-উত্তৰত গালে :—
“লংকা দহিলা সেই বীৰ হনুমান।

(৪)

বাপুৱে পালীসকলৰ পৰা ‘হনুমান’ নামটো পাই মহাবিপদৰ
পৰা উদ্ধাৰ হোৱা বুলি ভাবিলে। নহলে সিদিনাখন বাপু বৰ
লাজত পৰিলেহেঁতেন।

ৰামায়ণ পাঠ হোৱাৰ পাচত বাপুৱে পালীসকলক পদত
গোৱা বন্দৱস্ত মতে অলপ কম-বেচি কৰি অৰিহনা থিনি ভগাই
দিলে। বাপু বৰ চালাক মানুহ; তেওঁক কথাত বলে পৰা
টান।

* * *

মহা মহা পণ্ডিতৰো ভুল হব পাৰে। তেনে স্থলত আমি
কোন? জ্ঞানীলোকে ভুল হলে মানি লয়। ইতি—

গোলাঘাট

২৬৬৮২

বুজি লোৱা—

কেবল মানুহৰ চেহেৰা হলেই হব নোৱাৰে। যি বুদ্ধি
খটাই সজ কাম কৰি নিজৰ আৰু দহৰ উন্নতি কৰিব পাৰে,
তেৱেঁহে প্ৰকৃত মানুহ নামৰ যোগ্য।

(১)

এসময়ত এখন গাঁৱত কেইজন মন বুদ্ধিহীন অকামিলা
মানুহ আছিল। সিহঁতে খোৱা আৰু শোৱাত বাজে আন
কোনো কামেই নাজানে। সেই কাৰণে সিহঁতৰ ভাত-কাপোৰৰ
বৰ দুখ। ঘৰ দুৱাৰ ভগা, তাত দিনতে কাউৰী আৰু বাতি
শিয়াল সোমায়। বিহু-উৎসৱ আদিত লৰা-ছোৱালীয়ে ভাল
কাপোৰ বা বস্তু আদি একোকে নাপায়।

সেই মানুহ কেইজনৰ তেনে দুখ দুৰ্গতিৰ বাতৰি পাই
বজাই সিহঁতক মাতি নিলে।

(২)

বজাই সিহঁতক ভালকৈ ঘৰ দুৱাৰ সাজি লবলৈ বিনা
খাজানাত কিছুমান মাটি দিলে। কিন্তু সিহঁতে নিজ ইচ্ছামতে
নৈৰ পাৰৰ বগা বালি-চাপৰি এটা বাছি ললে। সিহঁতৰ মতে
তাত বোলে ঘৰ সাজিবলৈ বৰ ভাল। ঘৰ সাজিবলৈ কিছুমান
গছ কাটিবলৈকো বজাই লক্ষ্য দিলে। কিন্তু সিহঁতে কিছুমান
অমিতাৰ গছহে কাটিলে। ঘৰৰ খুটাৰ কাৰণে অমিতা গছ

কট্টা... দেখি বজাই তাৰ কাৰণ কি স্থিতি। সিহঁতৰ এজনে কলে :—

“চালে ছবছব, এঠাই বাৰ বছব,
সাৰে যে লেখে জোখে নাই।”

সিহঁতৰ বুদ্ধি আৰু বস্তু-জ্ঞান কিমান, বজাই এই কথাৰ পৰা বাককৈ বুজি পালে।

বজা জনা অতিশয় দয়ালীল পুৰুষ। তেওঁ সেই অকামিলা হঁতক কামৰ লায়ক কৰিবলৈ অহো-পুৰুষাৰ্থ কৰিলে। বিষয়া সকলকো সেই বিষয়ে উপদেশ দিলে

বজাই সিহঁতক খেতি-বাতি কৰিবলৈ কিছুমান মাটি দান দিলে। সিহঁতে খেতিৰ মাটি বাছি ললে এডোখৰ উলুৱনি থকা ঠাই। তালৈ আন ঠাইৰ পৰা বোকা কঢ়িয়াই আনি অলপ খেতি কৰিলে। ধান দোৱা হল, মাথোঁ। কেইটামান ডাঙৰি পালে। একোটা ডাঙৰিকেই ভাৰ বান্ধি দুজন দুজনে মুখা মুখিকৈ ভাৰ কঢ়িয়াই আনে। তাকে দেখি আনে হাঁহে।

সিহঁতক হাতী বখীয়া পতা হ'ল। তাতো হাতীক মুখ আৰু নেজ দুয়ো ফালেদি ঘাঁহ-পানী খাবলৈ দিয়ে। এদিন তামোল-পানৰ বাৰী এখন ছাফা কৰিবলৈ দিয়াত তাত থকা সকলোবিলাক গছ-গছনিকেই কাটি নাইকিয়া কৰিলে। এইদৰে সিহঁতে কিবা শুনে, কিবা বুজে আৰু কিবা কৰে।

শেহত বজাই আন উপাই নাপাই ৫ জন বুদ্ধিমান লোকৰ অধীনত সিহঁতক হাতে-কামে শিক্ষা দিয়াৰ দিহা কৰিলে। তেনে কৰাত সিহঁতৰ কিছু বুদ্ধি হল। সেই মানুহবিলাকৰ বংশধৰ কিছুমানে বোলে আজি-কালিও অসমৰ কোনো কোনো ঠাইত স্বাধীন ব্যৱসায় কৰি জীৱিকা চলাই আছে।

ইতি—

গোলাঘাট, মাধৱদেবৰ তিথি।

৩০।৮।৪২

কাঠে কাঠে—

অজ্ঞানতাৰ কাৰণেই মানুহে নিজে নিজক বৰ বিদ্বান আৰু জ্ঞানী বুলি ভাবে। তেনে অহংকাৰী জনৰ কেতিয়াও উন্নতি নহয়। যিবিলাক মানুহে ইয়াবো-প্লেন বা আকাশী বথ আবিষ্কাৰ কৰা বুলি গোৱাৰ বা অভিমান কৰে, তেওঁলোকে প্ৰকৃতি বাজ্যৰ চৰাই বোবলৈ মন কৰা উচিত। প্ৰত্যেকটো চৰায়েই পৰমেশ্বৰৰ সৃজিত একোখন আকাশী বথ নহয় জানো ?

(১)

বামুনা সত্ৰৰ উত্তৰ ফালে দুমাইল মান আঁতৰত বৈৰা নামৰ এটা ডাঙৰ বিল আছে। এই বিলৰ ওচৰেদিয়েই আগেয়ে

বুবঞ্জী বিখ্যাত চাউল-খোৱা নৈ বৈ গৈছিল। প্রকৃতিৰ ভগা-পতা চিবন্তন বীতিত পৰি চাউল-খোৱা আজিকালি আন ফালে গতি কৰিছে। এই নৈত ভ্ৰমণ কৰি দুজনী গুৰুৱে পৰম সন্তোষ পাইছিল। এই নৈৰ পানী খায়েই তেৰা সকলে মহাপুৰুষীয়া ধৰ্ম্মপ্ৰচাৰ কৰিছিল।

বৈবা বিলৰ পাৰত গাঁত এটাত কুৰাং নামৰ কেঁকোবা এটা আছিল। কেঁকোবাৰ ঠেং কেইখন বাক? কোন ঠেঙেৰে কি কি কি কাম কৰে? সি কেনেকৈ গাঁত খান্দে?

কেঁকোবাৰ চেপনাক বোলে বন-বজা বাঘেও ভয় কৰে।

এই কুৰাং নামৰ কেঁকোবাটোৰ ওপৰত এটা শিয়ালৰ চকু পৰিল। শিয়ালটোৱে কেঁকোবাটোক ধৰিবলৈ নানা ফন্দি পাতিলে, কিন্তু কোনো মতেই সি ধৰিব নোৱাৰিলে। শিয়ালৰ কল-কৌশল সকলো অথলে গ'ল।

(২)

এদিন ফাগুন মহীয়া দুপৰীয়া। গবখীয়া বিলাকে ওচৰৰ হাবিত জুই দিছে। ফাগুনী বতাহৰ কোবত জুই আকাশ চালি উঠিছে।

কেঁকোবাটো গাঁতত আছে। এনেতে সেই শিয়ালটোৱে মাৰীচৰ মায়া ধৰি কেঁকোবাটোক কলেহি :—

“কিংকৰী মিংকৰী পৰমেশ্বৰী আই
কি কৰিছা চাওঁ—
দুৱাৰ মুখলৈ ওলাই আহা
সেৱা কৰি যাওঁ।”

এই দৰে পদ গাই উঠি সি মনতে ভাবিলে,—আজি আক কুৰাং কেঁকোবা ধৰা পৰিল, তাৰ বক্ষা নাই।

শিয়ালৰ ভণ্ডামি পূৰ্ণ তুতি-বচন শুনি কেঁকোবাই সকলো বুজি পাই কঁপি-জপি মাত লগালে—

“বেলি হৈছে ভৰ দুপৰ, মোৰো উঠিছে জ্বৰ।

সেৱা কৰিব লাগে যদি তাৰে পৰাই কৰা।”

সেৱা য'ৰে ত'ৰে পৰা কৰিব পাৰি, তাৰ লগত দূৰ ওচৰৰ কোনো সম্বন্ধই নাই। ই একেবাৰে অন্তৰৰ বস্তু! তই তাতেই মূৰ দোৱাই দে। মই ইয়াৰে পৰা হিয়া খুলি আশীৰ্বাদ দিম।”

কেঁকোবাৰ পৰা এনে সমিধান পাই শিয়ালে হাত-মুখ চেলেকি তাৰ পৰা গুচি গ'ল।

ইয়াৰ পাচত শত্ৰু আৰু দুৰ্জ্জনৰ সং ত্যাগ কৰা উচিত বুলি ভাবি কুৰাঙে তাৰ পৰা আন নিৰাপদ ঠাইলৈ গুচি গ'ল।

ইতি—

গোলাঘাট

২৮।৭।৪২

পো হলে সূতাব, জী হলে নাই—

দেবগাওঁ মোজাব হাবুঙীয়া গাঁৱত সিদ্ধিনাথ শৰ্ম্মা নামৰ এজন ডেকা বামুণ আছিল। বাপুৱে কথা বৰ কম কয়, ভাবি চিন্তি কাম কৰে। শাস্ত্ৰ-জ্ঞানো আছে। বিয়া-বাক কৰাইছে, কিন্তু লৰা-ছোৱালী হোৱা নাই।

বাপুৰ এজনী ধুনীয়া গাই-গক আছিল। সেই গাইজনী তেওঁ যোতুক স্বৰূপে শহুৰেকৰ ঘৰপৰা পাইছিল। গাইজনীয়ে নিতৌ প্ৰায় দুসেৰ মানকৈ গাখীৰ দিছিল। বাপুৱে মৰমতে তাইৰ নাম 'লখিমী আই' ৰাখিছিল। লখিমী আইৰ গাখীৰো আন গকতকৈ বেচি সোৱাদ।

(২)

বাপুৰ ঘৰৰ ওচৰত কেইজনমান শূদিৰ মানুহৰ ঘৰ। এদিন লখিমী আইয়ে তাৰে এঘৰ মানুহৰ লাই-শাকৰ বাৰীত সোমাই কিছু শাক খালে। শাকনিত জেওৰা নাছিল। আগেয়ে এখন জেওৰা তাত আছিল সঁচা, কিন্তু সেই জেওৰাৰ কেও ফালে ভালকৈ খুটি পুতি নিদিয়া বাবে সি ভাগি-ছিগি গ'ল। এই অবুজ প্ৰাণীটোলৈ অলপো দয়া-মৰম নকৰি শাকনিৰ গিৰীহঁতে তাইক বৰকৈ কোবালে আৰু নেজদালো কাটি পেলালে।

গাইজনীৰ যাতনা দেখি বাপুৱে কান্দিলে। সেই বিকাৰতেই লখিমী আই ঢুকুৱাত বাপুৰ ঘৰ শূন্য হ'ল।

বাপুৱে মনৰ হিংসা, ক্ৰোধ আৰু বেদনা মাৰ নিয়াই এটা ভাল বহীত এইদৰে মাথোঁ লিখিলে :—

“বামুণৰ গাই, শূদিৰৰ লাই।

পো হলে সূতাব, জী হলে নাই।”

আচৰিত কথা, গাইজনী ঢুকুৱাৰ এমাহ মানৰ পিচতেই সিদ্ধিনাথ বাপুও ঢুকাল।

(৩)

বাপু ঢুকুৱাৰ তেৰ দিনৰ পাচত বামুণীৰ এটা লৰা জন্ম হ'ল। তাকে দেখি বন্ধু-বান্ধৱ সকলোৰ মনত আনন্দ। অনেকে কলে— বাপুৰ বংশধৰ হ'ল। সকলোৱে আনন্দতে শিশুটিৰ নাম ৰাখিলে 'তিলক'।

বামুণৰ লৰা, আজি কালিকৈ লহপহকৈ ডাঙৰ হৈ আহিল।

এদিন হঠাৎ স্বগায় স্বামী গুৰুৱে লিখিথৈ যোৱা পদ আষাৰ বামুণীৰ চকুত পৰিল। সেই পদ ফাঁকিৰ আচল অৰ্থটো নিজে ভালকৈ বুজি লৈ পুতেককো বুজাই দিলে। পুতেকে মাকৰপৰা সেই কথাষাৰ পাই মনতে ভাবিলে—পিতৃ বাক্য পালন কৰিবই লাগিব, প্ৰতিশোধ লবই লাগিব।

(৪)

যি জন মানুহে গাই জনী মাৰিছিল তেওঁৰো মাত্ৰ এটিহে লৰা, নাম 'পালক'। তিলক আৰু পালক দুয়ো সমনীয়া লৰা।

দুয়োৰে ভিতৰত বৰ মিলা-প্ৰীতি। দুয়ো একে লগে ফুৰে, বং-ধেমালিও কৰে।

এদিন তিলকে গোপনীয়ভাৱে পালকৰ মাকক কলে—
আমৈ তোমাৰ লবাই মদ খায়। মোৰ কথাত যদি তুমি বিশ্বাস
নকৰা, তেন্তে সি আজি শুই থাকোঁতে তুমি মনে মনে গৈ
তাৰ মুখখন গোন্ধাই চাবা। মই গম পাইছো, সি আজিও
মদ খাব। এই কথা একেবাৰে সত্য। সি বৰ বেয়া সজ্ঞত
পৰিছে। নিজৰ লবাব কথা—আনক নকৰা, তোমালোককহে
বেয়া বুলিব।

সিপিনে আকৌ তাৰ বন্ধু পালকৰ আগত এইদৰে
কলে—ভাই, তোমাৰ মায়েৰা বান্ধসী। তেওঁ মানুহ খায়।
তেওঁ দিনত মানুহ কপ ধৰি থাকে, কিন্তু বাতি হলে বান্ধসিনী
হৈ গৰু-মানুহ খাই ফুৰে। আচলতে তুমি তেওঁৰ পুতেকো
নোহোৱা। আজি শনিবাৰ, অমাবস্যা তিথি। তেওঁ আজি
তোমাক খোৱা পাল। তুমি আজি বাতি শোৱা ভাও ধৰি
বিছনাত পৰি থাকিলেই মোৰ কথাৰ প্ৰমাণ পাবা। ই ঘৰৰ
কথা, পৰত নকৰা। মাথোঁ মোৰ উপদেশ মতে কামহে
কৰি যাবা।”

তিলকৰ পৰা মাক পুতেক দুয়ো দুই বকমৰ কথা পালে।
কিন্তু কোনেও কাৰো আগত একো কোৱা নাই,—মাথোঁ বাতি
হবলৈ বাট চাই আছে।

(৫)

নিশা খাই-বৈ সকলো শুইছে। এনেতে পালকৰ মাকে
পুতেকে মদ খায় নে নেখায়, তাৰ প্ৰমাণ চাবৰ মনেৰে হাতত
সাবে ভৰিত সাৰে পুতেকৰ পঢ়া কোঠাত সোমালগৈ।
পুতেকেও আজিনো মাকে কি কৰে, তাকে চাবৰ মনেৰে
শোৱা ভাও ধৰি পৰি আছে। যেতিয়া মাকে তাৰ মুখৰ
ওচৰলৈ নাক নিলে, তেতিয়া সি ভয়তে অস্থিৰ হৈ “আই ওঁ
মোক বান্ধসিনীয়ে খায়” বুলি ঘৰৰ পৰা ওলাই কোনোবা
পিনে লৰ দিলে। পুতেকৰ কথা-কাণ্ড দেখি মাক অবাক।
মাকে ভাবিলে—লবাই মদ খোৱাটো সচা। নহলেনা এই
দৰে যাব কিয়?

তেওঁলোকে কেইবা বছৰো বিচাৰি বিচাৰি পালকৰ খা
খবৰ পোৱা নাছিল। পিচত খবৰ পালে—সি হেনো কৱিগুৰু
ববীন্দ্ৰ নাথৰ শান্তিনিকেতনত থাকি কলা-বিজ্ঞা অধ্যয়ন
কৰিছে গৈ। ইতি—

গোলাঘাট

ববীন্দ্ৰ প্ৰয়াগ পৰ্ব

৭৮৮৪২

হবৰ দিনত কুকুৰেও মৈ টানে—

(১)

আহঁত গুৰি মৌজাৰ ভিতৰত নাচনী পাৰ গাৱত ললিত চন্দ্ৰ নামৰ এজন বুঢ়া মানুহ আছিল। বুঢ়াই লিখা-পঢ়া নাজানে। তথাপি তেওঁ এজনা সদাশয় আৰু জ্ঞানী লোক বুলি সকলোৱে সমাদৰ কৰে।

তেওঁৰ পুতেক তিনিজন।

আহঁত গুৰিৰ মানুহবিলাক বৰ কৰ্মী বুলি আগতে উল্লেখ কৰি অহা হৈছে। তাৰ মাহকী বিলাকৰো পৰিশ্ৰম কৰা দেখিলে তবধ হব লাগে। মাত কথাত মানুহবিলাক ভাল। ধীৰে-শান্তে, ভাবি চিন্তি কথা কয়। তাত 'এখেত', 'তেখেত' 'এবা' আৰু 'তেবা' আদি পুৰণি পুথিত থকা শব্দৰ প্ৰচলন বেচি। সত্ৰসমূহ ওচৰত থকা বাবেই বোধ হয় এনেকুৱা হৈ আছে। পানীয়ে বুৰা মুকুলি ঠাই বাবেই ঘৰবোৰ জুপুৰা জুপুৰা। টিনৰ ঘৰ কম। খোৱা পিয়াৰ বিচাৰ বেচি। তাৰ প্ৰায় সকলো মতা মানুহৰেই অসমীয়া ধৰণৰ চুলি।

(২)

ললিত কমলাবাৰী সত্ৰৰ সেৱক। বোধ হয় গোটেই মৌজাৰ ভিতৰতেই এইজনা বুঢ়া বেচি কৰ্মী হব। যাৰ খাব-জীৱৰ মন, শৌচ কৰোঁতেওঁ আজোৰে বন—তেওঁ সময়ৰ শৰ বুজি

এই বচন মানি চলা লোক। তেওঁ সবহ কথা নকয়। মাথো শৃঙ্খলা লগাই কামহে কৰি যায়। তেওঁ খোজ কাঢ়ে কামৰ, মাত মাতে কামৰ, সপোন দেখে কামৰ। বুঢ়াক একবকম পথাৰৰ হাবি-বন আৰু বোকা-পানীৰ বন্ধু বুলিব পাৰি। 'মনেই ধন আৰু গোবৰেই সাৰ' আদি বচনৰ অৰ্থ মানি চলিবলৈ বুঢ়াই পুতেকহঁতকো শিকায়। ছেগ বুজি কাম কৰা বাবেই বুঢ়াই গাঁৱৰ আন আন খেতিয়কতকৈ ধান, মাহ আৰু সবিয়হ আদি সবহ পায়। বুঢ়াৰ জয়-জয়, ময়-ময় দিন হোৱা দেখি কিছুমানে তেওঁক হিংসা কৰে। কিন্তু তেওঁৰ মনৰ ভাব—“ঈশ্বৰে হিংসা কৰিলে ভেটিছন হয়, মানুহে হিংসা কৰিলে বৰ ঘৰ সাজে। পৰোপকাৰ পৰম ধৰ্ম্ম।”

তাৰ মজলীয়া স্কুলৰ শিক্ষক এজনে “গাৱঁৰ কথা” নামৰ এখন মূল্যবান কিতাপ লিখিছিল। বুঢ়াই নিজা খৰচত সেই কিতাপখন ছপাই বিনামূল্যে বিতৰণ কৰি দিলে।

বুঢ়াৰ ঘৰৰ পো-বোৱাৰী সকলোৱেই কৰ্মী। সেই কাৰণেই আটাইৰে স্বাস্থ্য ভাল।

বুঢ়াৰ ঘৰত এটা কুকুৰ আছে। তাৰ নাম 'পুতা', কুকুৰটো অতিশয় প্ৰভুভক্ত। তাক ঘৰৰ সকলোৱে বৰ মৰম কৰে। একো অখাদ্য খাবলৈ নিদিয়।

(৩)

এদিন ফাগুন মহীয়া গধূলি পৰৰ কথা। সকলো পথাৰৰ পৰা ঘৰলৈ আহিল। হাত-ভৰি ধুই, বাম-হৰি চিন্তি, সিদিনাৰ

দিনত কিমান কাম হ'ল বা কি কি কাম বাকী থাকিল—বুটাই হিচাব কৰি চালে। তাৰ পিচত বুটাই স্থধিলে—“বোপাঁহত আজি পথাৰৰ পৰা মৈখন অনা হ'লনে?” সিদিনা কিন্তু মৈখন ঘৰলৈ অনা হোৱা নাছিল।

বুটাৰ মুখৰ প্ৰশ্নটো শুনি পুতাই কালৈকো বাট নাচাই পথাৰলৈ ল'ব দিলে। পথাৰ ওচৰতে। অলপ পিচত পুতাই জৰীত কামুৰি ধৰি মৈখন ঘৰলৈ টানি আনিলে। পুতাৰ কৰ্তব্য-জ্ঞান দেখি ঘৰৰ সকলোৱে সন্তোষ পালে। সেয়েহে জ্ঞানী সকলে কৈ গৈছে—

“হবৰ দিনত কুকুৰেও মৈ টানে।

বায়নৰ ঘৰত বোন্দাইও বাগ দিয়ে ॥” ইতি—

গোলাঘাট, শ্ৰীশঙ্কৰ দেৱৰ তিথি

১২।৯।৪২

খাৰিকাত দিয়া মাছৰ চাৰি পাৰ—

এই বস্তুমতী শিক্ষাৰ আলয়। ইয়াত নিতৌ ন-ন কথা শিকিব পাৰি। তালৈকে মানুহক আন্তৰিক আগ্ৰহ লাগে।

পৃথিবীত না-না দেশ, না-না সমাজ আৰু না-না জাতৰ প্ৰাণী আছে। কাৰো লগত কাৰো চেহেৰা, মতি-গতি, মাত কথা বা স্বভাৱ-চৰিত্ৰ নিমিলে। নব-সমাজলৈ চ'ক—এখন

দেশ বা সমাজৰ মানুহৰ যি তৃপ্তিদায়ক সুখাচ্ছ, আন এখন দেশৰ মানুহৰ পক্ষে সি হয়তো কু-খাচ্ছ, অখাচ্ছ—চুলেই জাত যায়। নব সমাজত এনেকুৱা মিল-অমিলৰ অনেক কথা আছে, যিবোৰ বিষয়ে জনালোকে লিখিলে একোখন ডাঙৰ কিতাপ হ'ব। এই সকলোবিলাক বিধানৰ মূলতেই সৰ্বকৰ্ত্তা পৰমেশ্বৰ।

(১)

এসময়ত চাৰিজন বন্ধুৱে মিলি মুগাৰ সঁচ বিচাৰি দূৰ ঠাইলৈ গৈছিল। তেওঁলোকৰ আন এটি উদ্দেশ্য আছিল— ঠাই ফুৰি শিক্ষা লাভ কৰা। উদ্দেশ্য অতি মহৎ।

কুৰা মানুহৰ ভাত-পানী থাকে লোকৰ ঘৰত, তাৰ লগত আন আন দুখ-কষ্ট আছেই। এদিন চাৰিও বন্ধু গৈ এঘৰ চহকী মানুহৰ ঘৰত উপস্থিত হ'ল। তেওঁলোকৰ ঘৰত মুগাৰ সঁচ আছে। মানুহ ঘৰ অতিথি পৰায়ণ।

(২)

চাৰিও বন্ধুৱে খাবলৈ বহিছে। ভোকৰ ভাত। আনে ক্ষমা কৰিলেও পেটে কাকো ক্ষমা নকৰে। সকলো পেটৰ বশ।

খাই আছে, খাই আছে, এনেতে চাৰিও দেখিলে, পাটত *খৰিকাত দিয়া বামুণ-ভেকোলা, ভেকোলাৰ চাৰি ঠেঙেই চিন।

* খৰিকাত দিয়া, বাৰি বিন্ধি দিয়া।

তাকে দেখি চাৰিও জনে মুখলৈ চোৱা-চুই কৰিবলৈ ধৰিলে।

পিচত গিৰীহঁতে গম নোপোৱাকৈ চাৰিও জনেই ভাত-পাটৰ পৰা উঠিল। সেই বুলি তেওঁলোক কাৰো মনতেই অসন্তোষ নাই। ফুৰা মানুহ, কাৰ ওপৰত খং কৰিব ?

এই সময়তে ঘৰৰ বুঢ়াজনে তামোল-পানৰ বটাখন আনি আগত থৈ কলেহি—“বোপাইঁত আজি খোৱা-বোৱা কৰাত তোমালোকে যি অনুবিধা পালা, মই এতিয়াহে বুজিছোঁ,—

“যি দেশৰ যি ভাৱ

খৰিকাত দিয়া মাছৰ চাৰি পাৰ।”

“আমাৰ ইয়াত প্ৰায় সকলো মানুহেই ভেকুলী খায়। তোমালোকৰ ভাত হ'ব পায় নাখায়। নাজানি নুশুনিহে আজি এনে কাম কৰা হল। অতিথি-আলহীক স্তুতি-পুচিহে খোৱা বস্তু দিব লাগে। মই বুঢ়াই খাটিছোঁ—একো দোষ নধৰিবা।”

বুঢ়াই দিয়া তামোল পান তেওঁলোকে প্ৰসাদ বুলি গ্ৰহণ কৰিলে। ইতি—

গোলাঘাট

১৪৯৮৪২

বোৰ মুৰা শুদ্ধা খোলা মোৰ পাটত দিবি—

ধানটোৱে প্ৰতি কণটো মানুহটোৱে প্ৰতি মনটো। কাৰ মনত কি ভাৱ থাকে ক'ব নোৱাৰি। কিন্তু সাধু পুৰুষৰ মন সদাই সবল। আনে হিংসা কৰিলেও তালৈ কাণ নকৰি তেওঁলোকে সাধ্যমতে উপকাৰহে কৰে।

(১)

কাজিৰঙা মৌজাৰ ভিতৰত দিবিং নামৰ এখন সৰু নৈ আছে। নৈৰ পাৰতে কাক-গোঁসানীৰ থান। এই থানৰ মহিমা অদ্ভুত বুলি মানুহৰ বিশ্বাস।

দিবিং নৈৰ পাৰত বেজগাওঁ নামৰ এখন গাঁও। এই গাঁৱত এহাল বুঢ়া বুঢ়ীৰ ঘৰ। তেওঁলোকৰ ল'ৰা নাই। ছোৱালী এজনী আছিল, উলিয়াই দিছে।

(২)

বুঢ়ীৰ নাম মিঠা-মুখী। বুঢ়ী বৰ কামিলা। বুঢ়ীয়ে শুকুতাৰ পৰা মুকুতালৈ সকলো আৱশ্যকীয় বস্তুকেই ঘৰত ঠিক ঠাইত সজাই পৰাই থয়। গাঁৱলীয়া প্ৰায় সকলো দৰবৰেই অনুপান বুঢ়ীৰ ঘৰত থাকে। পুৰণি গুৰ, ঠেকেৰা, খাতি মৌ জোল, খাৰ আৰু হেলচি শাকৰ গুৰি আদি সকলো বস্তুকেই বুঢ়ীয়ে যতনাই থৈছে।

(৩)

বুঢ়ীৰ ঘৰত পৱন নামৰ এজন কামিলা মানুহ আছিল। সি সকলো পৰা বুঢ়া-বুঢ়ীৰ ঘৰত থাকি কাম-বন কৰি ডাঙৰ-দীঘল হল। সিহঁতেই তাক বিয়া-বাক কৰাই দিছে।

পৱন বৰ লুভীয়া। বয়স হোৱাৰ লগে লগে তাৰ লোভ বাঢ়িহে গৈছে। ঘৰলৈ কিবা লোভৰ বস্তু আহিলেই সি বুঢ়ীক ফাঁকি দি খায়। বুঢ়ীয়ে সেই বিষয়ে একো গম নাপায়।

(৪)

এদিন বুঢ়া-বুঢ়ীয়ে জোৱায়েকক ভাত খাবলৈ নিমন্ত্ৰণ কৰিছে। সেইকাৰণে কাজি বঙা হাবিৰ বিলৰ ওচৰৰ পৰা এটা আৰি আৰু এটা বোঁ-মাছ ধৰি আনিছে।

এই মাছ দুটা দেখি পৱনৰ জিভাৰ পানী পৰিবলৈ ধৰিলে। কেনেকৈ নো বুঢ়ীক ঠগি বোঁ-মাছৰ মূৰাটো খাব পাৰিব, তাৰ উপায় চিন্তিলে। ঈশ্বৰে তাক উপায় দিলে।

আজ্ঞা বান্ধিবৰ পৰত সি বুঢ়ীৰ ওচৰলৈ গৈ মনে মনে কলে —“আই আৰিৰ মূৰা ঘিউৰ চপৰা জোৱায়েৰৰ পাটত দিবি, বোঁৰ মূৰা শুদা খোলা মোৰ পাটত দিবি।” সি এইদৰে বচন গাই কাক কি দিব লাগে বুজাই দিলে। বুঢ়ীয়েও তাৰ কথাতেই হৰি ভৰ দিলে।

(৫)

জোঁৱায়েকে খাবলৈ বহিছে। এনেতে বুঢ়াই সুধিলেহি— “বোপা, আজ্ঞা কেনে হৈছে? তোমাৰ কাৰণেই আজি এটা বোঁ-মাছো অনা হৈছিল। খাই ভাল পাইছা নে? শাহুৱেৰা হৈছে বুঢ়ী মানুহ; আজ্ঞা কেনে হৈছে ঈশ্বৰেহে জানে। ঘিয়েই নহক, আপোন-ঘৰ বুলি খোৱা।”

শাহুৱেৰাৰ কথা শুনি সি মনে মনে বাঢ়িত বোঁ-মাছৰ মূৰা বিচাৰিলে। কিন্তু বোঁৰ মূৰা পায় ক’ত?

বুঢ়াৰ কথা শুনি পৱনে আঁতৰতে মুখৰ ভিতৰত পাৰে মানে হাঁহিলে।

সৰল-চিঠীয়া মিঠা-মুখী বুঢ়ীয়ে পৱনৰ কাৰণে বোঁ-মূৰাটো থৈ দিছিল। মাছৰ গোক পাই ওচৰতে থকা কলী মেকুৰী-জনীয়ে খাপ দি বৈ আছিল। বুঢ়ী অলপমান আঁতৰি যোৱাত পৱনলৈ বুলি খোৱা বোঁৰ মূৰাটো কলী মেকুৰীয়ে নি হেঁপাহ পলুৱাই খালে।

লুভীয়া পৱনৰ মনোবাঞ্ছা পূৰ্ণ নহল। জিভাৰ পানী জিভাতে শুকাল। কপালত থাকিলেহে খাবলৈ পাব। ইতি—

গোলাঘাট

১২।৮।৪২

সাঁথবৰ সাধু—

তোমালোকে মঙ্গলদৈ নগৰৰ নাম নিশ্চয় শুনিছা। এই নগৰৰ নামৰ বুৰঞ্জী কি জানানে? নাজানা যদি জনা মানুহৰ পৰা শিকি লবা।

এসময়ত এই মঙ্গলদৈ নগৰৰ ওচৰৰ গাওঁ এখনত কলিমন নামৰ এজন অঘাইতং চোৰ আছিল। সি চুৰি কৰি ধৰা পৰি বজাঘৰ আৰু সমাজৰ পৰা যে কত শাস্তি পালে তাৰ ইয়ত্তা নাই। তথাপি কলিমনে 'চোৰে নেৰে চোৰ প্ৰকৃতি শহাই নেৰে সব'—এই স্বভাৱ এৰিব নোৱাৰিলে। কলিমনৰ নাম শুনিবলৈ সেই অঞ্চলৰ সুখী-দুখী সকলোৰে ভয়ত ভগবন্ত কঁপে। তাৰ কাৰণেই বাতি অনেক মানুহৰ টোপনি নাহে।

এদিন পুহ-মহীয়া বাতি কলিমনে এঘৰ মানুহৰ পকি থকা স্মৃতিৰা টেঙাৰ বাৰীত সোমাবলৈ গ'ল। সি বাৰীলৈ যোৱা বাটত এজন মানুহ লগ পালে, সেই মানুহজনে তাৰ কথা গিৰীহঁতৰ আগত কৈ দিব বুলি ভাবি কলিমনে তাক কলে—
“ভাই মই স্মৃতিৰা টেঙাৰ বাৰীৰ পৰা যিমান টেঙা আনিম, তাক সমানে দুভাগ কৰি এভাগ তোমাক দিম। কিন্তু তোমাৰ ভাগৰ পৰা এটা টেঙা মই মানস্বৰূপে লম, মই মোৰ কথা কেতিয়াও নেবো, মাথোঁ তুমি এই কথা কাৰো আগত নকবা।”
কলিমনে তাৰ লগত সেইদৰে বন্দৱস্ত কৰি অলপ দূৰ গৈ আকৌ এজন মানুহ লগ পালে। তাৰ লগতো সেই একে বন্দৱস্তই

হ'ল। —লগত অনা স্মৃতিৰাৰ আধা দি সি তাৰ পৰা মানস্বৰূপে এটা লব। সি অলপ দূৰ গৈ আকৌ এজন মানুহ লগ পালে। তাৰ লগতো একে দৰেই বন্দৱস্ত হ'ল। তিনিও জন মানুহ এৰি থৈ কলিমন চোৰ গৈ স্মৃতিৰাৰ বাৰীত সোমাল। সি বাৰীৰ ভিতৰতেই মনৰ হেপাহ পলুৱাই টেঙা খালে।

কলিমন টেঙা লৈ আহিল। চোৰ হলেও সি এক কথাৰ মানুহ। টেঙাৰ বাৰীৰ পৰা উভতি আহোতে যি জনক প্ৰথমতে লগ পালে তেওঁক সৰ্বমুঠ টেঙাৰ আধা দি সি নিজে এটা ললে। কাৰণ সেয়ে আছিল সিহঁতৰ আগৰ বন্দৱস্ত। তাৰ পাচত ক্ৰমে দ্বিতীয় আৰু তৃতীয় জনকো সেই বন্দৱস্ত মতে দি শেহত কলিমনে মাথো দুটা টেঙা লৈ ঘৰলৈ আহিল।

উত্তৰ—২টা টেঙা আনিছিল।

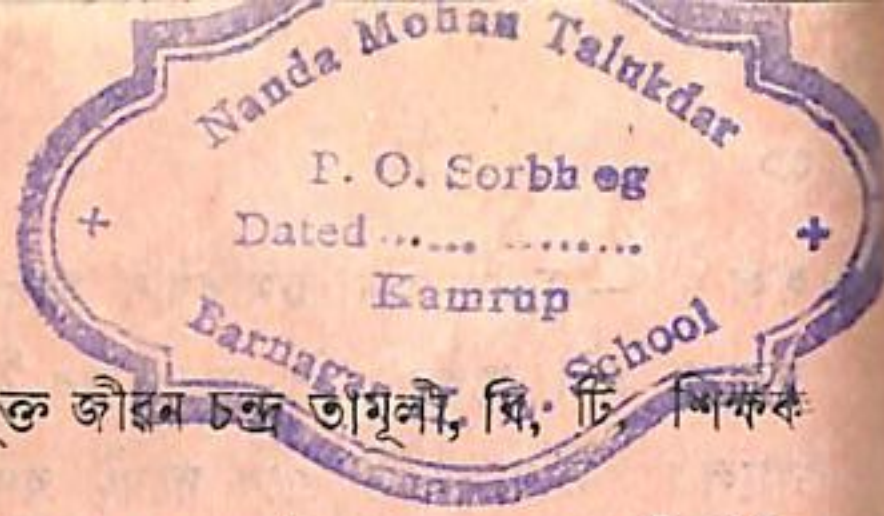
মন্তব্য—বাটকৰা কেইজনক কলিমনে ঠগিলে। বন্দৱস্ত কৰা মতে সিহঁতৰ এজনেও টেঙা নাপালে। সিহঁতে টেঙা খাবলৈ পাব বুলি বাটতে আশা পালি থাকোঁতেই গল। কথাতেই কয়—যাৰ আছে বুদ্ধি তাৰ সৰ্ব সিদ্ধি। ইতি—

গোলাঘাট

৬।১।৩৯

হেৰিয়াৰ ঘৰৰ হেৰি—

—শ্ৰীযুক্ত জীৱন চন্দ্ৰ তামূলী, বি. টি. শিক্ষক

ভোগাই মেধি নাওৱে-গাৱে ভোগাই। গুৰু ঘৰৰ নিশ্চালি পোৱাৰ লগে লগে চৰ্কাৰৰ গাওঁবুঢ়াৰো পদ পাইছে। সেই কাৰণে গাৱঁৰ ভিতৰত অপবাদৰ মেলেই হক বা জেওবা-খৰি চুব কৰাৰ মেলেই হক, মেধি নহলে নহয়, মেধি “একনমীয়া” ভকত। আনকি পাল-নামো ডাকিব পাৰে। দোমাহীত চাউল-মাহ দিয়াৰ পৰা বাৰ্ষিক বাতি বঞ্চা নামলৈকে কতো মেধিৰ বাদ নাই; বৰং একেদিনাই দুঘৰত সকাম হলে মেধিয়ে এঘৰৰ পিচলৈ হোহঁকাইহে দিন কৰে। গাৱঁৰ ভিতৰত মেধি মাতঃবৰ মানুহ, কোনেও তেওঁৰ কথাত “হা” ৰ বাহিৰে “না” কৰিব নোৱাৰে। মেললৈ গলে মেলৰ মজুৰিৰ ভাগ মেধিৰ ভাগত সবহেই, তাৰ ওপৰিও হেনো অহা-যোৱাৰো খৰচ লয়; কিন্তু যেয়েই তেওঁক আগ্ৰহেৰে খাতিবহি তেওঁৰেই জয়। নামতো নামৰ টোপোলাৰ বাহিৰেও গুৰু ঘৰীয়া টোপোলা নিয়া মেধিৰেই বাৰ। গাৱঁৰ ভিতৰত মেধিৰ ইমান কাম, ঘৰত দিনৰ ভিতৰত লগ পোৱাই টান, লিখা-পঢ়াৰ ফালে হলে মেধিয়ে কোনো-মতে চহীটোহে দিব পাৰে, আজিকালিৰ পঢ়া-শুনা জনা ডেকা বিলাকে মেধিক দেখিবই নোৱাৰে কাৰণ আগত কোনো কথাকে কব নোৱাৰে, মাত মাতিলেই মুখতে ধৰে।

বাহিৰত যেনে, মেধিৰ ঘৰতো কোনো বস্তুৰেই অভাৱ নাই। অভাৱ হলেও ভায়েক গন্ধিয়াই পূৰাই থয়। নিচেই সৰুতে মাক-বাপেক মৰাৰ কাৰণে গন্ধিয়াই ককায়েক বোৱেককে মাক-বাপেকৰ নিচিনা মান কৰে, ঘৰৰ কাম কৰা আৰু ঘৰ চলোৱাৰ বিষয় বোৱেক আৰু গন্ধিয়াৰ গাতেই সকলো ভাৰ। মেধিয়ে কেৱল সময়ত খাবলৈহে আহে।

গন্ধিয়াৰ বয়স প্ৰায় দেৰ কুৰিৰ ওপৰ হ'ল, অগ্ৰৰ নিচিনা হোৱাহলে কাহানিবাই বেলেগ হৈ গলহেঁতেন। নাইবা অগ্ৰ গাৱঁৰ মানুহেই ফুচুলাই অগ্ৰ ঘৰ পোৱালৈগৈহেঁতেন। কিন্তু মেধিলৈ সকলোৰে ভয়ৰ কাৰণেই গন্ধিয়াই আজিলৈকে ককায়েক-বোৱেকক ভজি চলি আছে।

গন্ধিয়া অলপ হাত-লৰ প্ৰকৃতিৰ। ঘৰত কোনো বস্তু নহলে ওচৰ চুবুৰীয়াৰ ঘৰলৈ বিচাৰি যাবলৈ বোৱেকে পঠিয়ায়। কেতিয়াবা এৰা-বাৰীৰ বস্তুও আনিবলৈ পঠিয়ায়। ন-পানীত নিজৰ খোকাত মাছ নালাগিলে আনৰ খোকাৰ পৰাও গন্ধিয়াই আনি বোৱেকক দিয়েহি, বস্তু যৰেই হ'ক, বোৱেকে মাত্ৰ পালেই হ'ল, এইদৰে সময়মতে গিৰিহঁতক নোমোখাকৈয়ো সি বস্তু আনি বোৱেকক দিয়েহি, সেই কাৰণে বোৱেকৰ মানত গন্ধিয়া দেওবেক নহয়, ভায়েক হে, গন্ধিয়াৰো তাকে নকৰি উপায় নাই; তাৰ আগলৈকো নাই, পিচলৈকো নাই। মুঠৰ ওপৰত গন্ধিয়াৰ ওপৰতেই মেধিৰ সবৰ্ভাৰসা, সি নহলে মেধি নিকপায়।

এদিন গন্ধিয়ার হাঁহ খাবৰ মন গল। ভকত মানুহৰ ঘৰত হাঁহ নোপোহে, কিনিবলৈ গলেও অনা-দিয়েক পইচাহে যায় সেই নিমিত্তে বোৱেকে বুধি দিলে যে—“দলনিত চৰি থাকোঁতে কাণি-মুণি বেলিকা হেৰিয়াৰ ঘৰে হাঁহ এটা লৈ আহিবি, মই ভালকৈ সিজাই-পকাই দিম।” বোৱেকৰ বুদ্ধিমতে সি সঁচাকৈয়ে এদিন হাঁহ এটা আনি কুটি-বাছি বোৱেকক সিজাবলৈ দিলে। মেধি ঘৰত নথকাত বোৱেকে কলে—“সক-ডেকা, ককায়েৰ অহাত পলম হব পাৰে, তোৰ খাবৰ মন যোৱা মানুহ, তোকে আগেয়ে দিওঁ, খাহি আহ।” সিও বোৱেকৰ কথামতে খাবলৈ পাটত বহিলগৈ, খাবলৈ গৈ দেখে যে শাকৰ বাটিত আটাইবোৰ হাড়েই, মঙহ অলপো নাই। তেতিয়া গন্ধিয়াই সুধিলে—“হেৰিয়াৰ ঘৰৰ হেৰি আনিলো, চালে সোপা-সোপ। হেৰিয়াৰ ঘৰৰ হেৰিয়ে বান্ধিছে হাড়ে গোটা-গোট।”

বোৱেকে উত্তৰ দিলে—“হেৰিয়াৰ ঘৰৰ হেৰিয়ে ফুৰিছে চান্দি, হেৰিয়াৰ ঘৰৰ হেৰিয়াক কৈ দিলে এতিয়াই নিবহি বান্ধি।”

কথাষাৰ শুনি তাৰ মনত বৰ বেজাৰ লাগিল। সি আধা পেটিকৈ ভাত খায়েই শুই থাকিল গৈ, পিচদিনা পুৱাই বোৱেকক কলে, “বোঁ, মই গাওঁ ফুৰিবলৈ যাওঁ।” বোৱেকে সুধিলে, “কেতিয়া আহিবি?” “সন্ধিয়া।” গন্ধিয়া আৰু সন্ধিয়া নুঘূৰিল,

কলৈ গল কোনেও কব নোৱাৰে। অনেকে অনেক কয়। তাৰ উপৰিও মেধিলৈ সকলোবো ভয়। মুখ খুলি একো নকয়।*

অত ভূত কাণ্ড (সক নাটক)

[যোৱা ১৪।২।৪২ তাৰিখে গোলাঘাট ধোদাং কছাৰী গাঁৱৰ নৈশ স্কুলৰ ছাত্ৰ শ্ৰীযুত হেম কণ্ঠ বৰাৰ পৰা এই সাধু কথা শুনা হৈছিল। তাকে নাটিকাৰ আকাৰত লিখি প্ৰকাশ কৰা হ'ল।]

১। অতবাম—এজন গাঁৱলীয়া আদহীয়া মানুহ, মানুহ জন সৰল আৰু ধৰ্ম্ম ভীক।

২। দুৰ্দান্ত ভূত—ই খালৰ পাৰত থকা ভূত; বৰ খঙাল; খন্তুকতে মায়া-কায়া সলাব পাৰে।

৩। ভৰিতা—অতবামৰ ঘৈণীয়েক; বৰ দন্দুৰী; পৈয়েকক তৃণ যেন জ্ঞান কৰে।

৪। ভানু—অতবামৰ ঘৰৰ ওচৰৰ বুঢ়ী; তাই সদাই কুঁজীৰ দৰে কথা লগাই ফুৰে। ভৰিতাই তাইৰ কথা মতেই চলে।

৫। ভবো—অতবামৰ বন্ধু।

অধৰ. ভূধৰ আৰু হলধৰ—একে কুচিৰ সমনীয়া লৰা। তিনিও পাঠশালা স্কুলৰ ৩য় মান শ্ৰেণীত পঢ়ে।

* গোলাঘাট গভৰ্ণমেণ্ট হাইস্কুলৰ আনোচনী—‘সেউতী’ৰ পৰা লোৱা হ'ল।

ভানু—কপাল চপাল সকলো মিছা, সকলো মিছা। এই নাম নাইকিয়াটোব লগত তই থাকিব নালাগে। তই এতিয়াই মোব লগত ওলা। মই আজি তোকে নিবলৈহে আহিছো।
[এনেতে অতবামে এভাব খাগবা খৰি লৈ আহি চোতালত থয়]

অতবাম—(গাব ঘাম মচি মচি) অ' আমাৰ আৰু হব পায়। আজি বহুত দিনৰ মূৰত আমাৰ ভগা পঁজাত ভৰিব ধূলা পেলাবলৈ মনত পৰিলনে? তোমোল চালি পোৱা হৈছে নে? বাম—
হৰি—। (বুঢ়ীৰ ওচৰতে বহে)

ভানু—অ' বোপা আহিলা। মই এনেয়ে এই ফালে ফুৰিবলৈ আহি আমাৰ আইটীক একাষাৰ মাত দিলো। বোপা তুমি দুখে ভাগবে আহিছা, মই আক সবহ পৰ বৈ থাকি দিগদাৰি নিদিওঁ। মই যাওঁতে। আইটি থাকিবা দেই, মই যাওঁ (যায়)
(ভিতৰৰ পৰা ভৰিতাই কয় বাক যোৱা বাই, বেয়া নাপাবা, মোলৈ নাপাহৰিবা)

ভৰিতা—(ভিতৰৰ পৰা ওলাই আহি) মই আক ইয়াত থাকিব নোৱাৰোঁ। মোক সোনকালে দেউতাৰ ঘৰত থৈ আহা, নহলে নই নিজেই গুচি যাম। পুহিব নোৱাৰিলে বিয়া কৰিব নাপায়।

অতবাম—সকলো বুজিছোঁ। দুখীয়া বুলিলেই কুঠীয়া। দুখীয়া মানুহে চখত পৰি বিয়া কৰাব নাপায়। কি কৰিবা ভাগ্যৰ ফেৰত মোৰ দৰে দৰিদ্ৰবো বিয়া হয়। পিচত মই জানো বহি আছো? দিনৰ দিনটো কাম বন কৰোঁ তথাপি ভাত

কাপোবেই নিমিলে। মই কি কৰিম—দৰিদ্ৰ লংকালৈ যায়, সাগৰ শুকায় মাণিক লুকায়—সেয়ে মোৰো দশা। বাক যোৱা যাবা, থাকা থাকিবা, যি কৰা কৰিবা। মই বাধা নিদিওঁ। এতিয়া দুপৰীয়া ভোক লাগিছে, কি আছে খোৱাৰ দিহা কৰাগৈ

ভৰিতা—মই দুখীয়া-সুখীয়া একোকে নাজানো। মোক কাইলৈ দেউতাৰ ঘৰত থৈ আহিবই লাগিব। নহলে ভাত নাৰান্ধো।

অতবাম—থম বাক। তুমি ভাতৰ দিহা কৰাগৈ।
(অতবামে নৈত গা ধুবলৈ যায়। ভৰিতাই বান্ধনী ঘৰত সোমায়)

তৃতীয় দৃশ্য

জোনাক নিশা। অতবামৰ ঘৰৰ চোতালত এজাক মোহোহো দিয়া গৰখীয়া লৰাই গাই :—

আওৰি মোহোহো
মহ খেদিবা টোকান ল,
টেপৰ গুৰাত নহল লোণ
চাউল একঠি দোন দোন। ইত্যাদি—

* * * *

মুখিয়াল লৰা—ভাল হক !

সকলোৱে—হক !

মুখিয়াল লৰা—কুশল হক !

সকলোৱে—হক !

মুখিয়াল লবা—যি যেনি জ্বৰ নৰিয়া আছে বাৰীৰ চুকক যাওঁক।

সকলোৱে—যাওঁক!

মুখিয়াল লবা—আমাক এক অনা পইচা দিয়ক।

সকলোৱে—দিয়ক!

মুখিয়াল লবা—আমাক এক অনা পইচা দিবলৈ মোহ নকৰক।

সকলোৱে—নকৰক!

ভৰিতা—আমি দুখীয়া মানুহ কি দিম? এই চাউল মুঠিকেই নিয়া।

মুখিয়াল লবা—লবা-ছোৱালী নাইকিয়া মানুহ। এটা পইচাও দিব নোৱাৰে নে?

ভৰিতা—নাই বোপাইঁত, মই বৰ সদাগৰৰ লগত পৰিছোঁ ইয়াকেই নিয়া।

মুখিয়াল লবা—বাক লোৱা ভাইহঁত। অ' আমাৰ লগত ফুৰিবলৈ এওঁৰ এটা লবা হওঁক।

সকলোৱে—হ'ক।

[ভৰিতাই হাঁহি মাৰি ভিতৰ সোমায়। লবা জাকো আন এঘৰলৈ যায়]

চতুৰ্থ দৃশ্য

অতবামৰ ঘৰ। মতা-মাইকী দুয়ো কথা পাতি থাকে। গধূলি সময়।

অতবাম—হেৰা, তুমি আক খং নকৰিবা। মই কাইলৈ স্তম্ভু মুদৈৰ লগত বেপাবলৈ যাম। এই বেপাৰত কিমান দিন হয় একো ঠিক নাই। তুমি মোৰ ঘৰখন এৰি শহুৰৰ ঘৰলৈ যাব নালাগে। তুমি গলে ই বাঁহ তলিহে হব গৈ। মাইকী জনীয়েই ঘৰৰ লখিমী। তুমি মোৰ বিবাহিতা তিৰোতা মোৰ কথা শুনিবা।

ভৰিতা—মই বিবাহিতা তিৰোতা নে চুৰি কৰি অনা তিৰোতা সকলো জানোঁ। মোক বুজাব নালাগে। কোনোবাই বেপাবলৈ যায় যাব, থাকে থাকিব, মোৰ কি হব? মোক মাথো ভাললৈ খাবলৈ আক পিন্ধিবলৈ লাগে।

অতবাম—তুমি মোক যিহকেই নোবোলা মাথোঁ মোৰ ঘৰখনলৈ চাবা, কাৰো লগত দন-হাই নকৰিবা। ই জুপুৰি পঁজা হলেও ইয়াৰ তলত থাকি স্তম্ভু আছে। কাৰণ ই নিজৰ।

ভৰিতাই বন্ধা বঢ়াত ধৰে। এনেতে গীত গাই গীত গাই ভথোবাম আহে।

গীত

মোৰ কাহানি গুচিব ভাৰ, মোৰ কাহানি গুচিব ভাৰ,
বান্ধে কাহানি গুচিব ভাৰ।

মোৰ আয়ুস টুটিল, ককাল ভাগিল

দুখৰ মোৰ নপৰিল পাৰ।

বান্ধে দুখৰ মোৰ নপৰিল পাৰ।

কান্ধত চোরা মোৰ কান-মাৰিব চিন

দেহালৈ চালে তোমাৰ লাগিব ঘিণ

দিনৰ দিনটো কামকেই কৰে।

দিনৰ দিনটো কোৰকেই মাৰে।

তথাপি নিমিলে ভাত

মোৰ তথাপি নিমিলে ভাত।—

জাবত নাই মোৰ জাবৰ কাপোৰ

ফাগুন পৰোঁতেই আকাল হয়,

মাৰোঁতে ধনীৰ ধাৰ

মোৰ মাৰোঁতে ধনীৰ ধাৰ।

অতবাম—আহক বাটকৈ বহক হি। আপোনাক সাৰথি কৰিহে ময়ো বেপাৰলৈ ওলাইছোঁ। মই একো নজনা মানুহ, আপুনি আক মোক দিহা ভৰসা দি চলাব। আপুনি ফুৰাচকা কৰা মানুহ; কথাতেই কয়—দহ দেশ ফুৰে যি, দহ কথা শিকে সি। মই ঘৰতেই বুঢ়া হলেঁ। বাটকৈ, ঘৰতেই বুঢ়া হলেঁ।

ভথোবাম—বাটকৈ, হৰি-বস্তুক চিন্তি যাবলৈ ওলাইছোঁ। নগলে জানো পেট ভৰিব? হৰিয়েহে আমাৰ সহায় বাটকৈ, হৰিয়েহে সহায়। তেৰাৰ দয়া নহলে সকলো মিছা। যোৱাৰ আগতে সেয়েহে আজি এই দুখৰ গীতটো গোৱা হ'ল।

ভিতৰৰ পৰা ভৰিতাই চাহ আনি দিয়ে। দুয়ো বন্ধুৰে বং মনেৰে খায়।

ভথোবাম—চাহ বৰ ভাল হৈছে। আমাৰ যাত্ৰা খুব ভাল হব।

অতবাম—সকলো হৰিব ইচ্ছা, বাটকৈ, সকলো হৰিব ইচ্ছা।

ভথো—পিচত বাটকৈ আজি এক আধ্যামান কীৰ্ত্তন পাঠ কৰিলে বেয়া নে?

অতবাম—সজ কথা

(দুয়ো কীৰ্ত্তন পঢ়ি তামোল-পান খাই গুচি যায়)

পঞ্চম দৃশ্য—অতবামৰ ঘৰ।

অতবাম বেপাৰলৈ যোৱাৰ পাচত গাঁৱৰ হাৰিব ওচৰৰ ডাঙৰ খালটোত থকা দুৰ্দান্ত নামৰ ভূতটোৱে অতবামৰ ৰূপ ধৰি হাতত ৫০০ শ টকালৈ অতবামৰ ঘৰলৈ আহে।

ভৰিতা—(অতক কয়) ইহ বেপাৰ কৰিবৰ বৰ মন। ঘৰখন এৰিব পাৰিলেহে হয়? যাবৰ পৰত দুয়ো বাটকৈয়ে মোক দেখুৱাই গীত-পদো গালে। পিচত মই সকলো জানোঁ। সকলো ফাঁকি-ফুক।

ভূত অত—তোমাৰ বৰ কপাল হে। তুমি দেবী, গৃহলক্ষ্মী এয়া লোৱা টকা। তোমাৰ নিজ ইচ্ছামতেই এই ধনবোৰ খৰচ কৰিবা।

ভৰিতা—(বৰ বং মনেৰে ধনৰ টোপোলাটো লয়) কালি গৈ আজিনো ইমান ধন ক'ত পালে? টকা দেখোন বহুত?

ভূত অত—সেইবোৰ বহুত কথা, কিমান কম ? তুমি মাথোঁ ধনবোৰ লোৱা, খোৱা—ফুৰ্ত্তি কৰা।

ভবিতা—ধন্য তুমি মোৰ দেৱতা—প্ৰাণনাথ। (প্ৰস্থান)

ষষ্ঠ দৃশ্য

বহুত দিনৰ মূৰত আচল অতৰামে বণিজৰ পৰা ঘূৰি আহি ঘৰত দুৰ্দান্ত ভূতক নিজৰ দৰে দেখি অবাক হয়। পাচত অতৰাম নথকাত ভবিতাৰ দুটা লৰাও হৈছে। গাৱঁত হাহাকাৰ লাগিল।

অতৰাম—(ভূতক দেখি আচৰিত হৈ কয়) কি, এওঁ মোৰ ঘৰত ক'ৰ পৰা ওলালিহি, এই লৰা দুটাই বা কাৰ ? মই কিবা মায়াত পৰিছোঁ নে কি ? মই সপোন দেখিছোঁ ? নে মোক কিহবাই পালে ? (ভূতক কয়) তুমি কোন হে ?—মোৰ ঘৰত কিয় ?

ভূত অত—(খং কৰি) তুমি পগলা নে কি হে ? মোৰ ঘৰত মই মোৰ লৰা তিবোতাৰ লগত আছোঁ। তাত তোমাৰ কি হানি হ'ল ? তোমাৰ ঘৰ ক'ত ?

অতৰাম—এইখনেই মোৰ ঘৰ। সোঁৱা মোৰ ঘৰৰ ঘৈণী।

ভূত অত—এইখন মোৰ ঘৰ এওঁ মোৰ ঘৈণী। এই দুটা মোৰ লৰা। তুমি আক সৰহ কথা নকৰা। বেয়া হব একা।

(লৰা দুটাই ভয়তে ভূত অতৰ কোলাত সোমায়গৈ)

অতৰাম—(ভবিতালৈ) হেৰা, তুমি দেখোন নমতাকৈ থাকিলা ? মই দূৰৰ বণিজলৈ যোৱাত তুমি ইয়াকেহে কৰিলা। তুমি মোৰ বিবাহিতা তিবোতা হৈ এনেকুৱা অবিশ্বাসৰ কাম কৰিলানে ? এইয়া বেপাৰত লাভ পোৱা ধন, লোৱাহি।

ভূত অত—সাৱধান হবি পাপিষ্ঠ। মোৰ মাইকীৰ লগত কথা নাপাতিবি। মোৰ চোতালৰ পৰা এতিয়াই বাহিৰ হৈ যা ; নহলে গতিয়াই বাহিৰ কৰি দিম।

অতৰাম—(দুখ কৰি—ভবিতালৈ) হেৰা, তুমি দেখোন একোকে নামাতিলা ? কি কৰিলা ?

ভবিতা—মই একোকে কব নোৱাৰোঁ। মই জানো মোৰ ঘৰৰ মানুহ ঘৰতেই আছে। ইমানেই কথা।

ভূত অত—যা পাষণ্ড, সোনকালে গুচি যা। নহলে কথা বেয়া হব, অপমান পাবি। (ভবিতালৈ) তুমি ইয়াৰ লগত কথা নাপাতিবা, ই পগলা। তুমি নিজৰ কামত লাগি থাকাগৈ।
(দুয়োৰে প্ৰস্থান)

অতৰাম—(অকলে নিজে নিজে) যাওঁ বাক, আক তৰ্ক কৰি লাভ নাই। হে ভগবান, এই বিপদৰ সময়ত তুমি মোৰ সাৱথি নহলে আন উপায় নাই।

তুতি

দয়াময় হৰি	বিপদ ভঞ্জনকাৰী
মাতিছোঁ কাতৰে	বাখাহে দয়াল।

এই ভব-লীলা মাথো ধূলি খেলা
তুমি মাথো সাব সকলো অসাৰ।
দিয়া সত্য জ্ঞান পুরুষ মহান
বাতুল চরণে এই নিবেদন।

(প্রস্থান)

সপ্তম দৃশ্য

মুকলি পথাৰৰ মাজৰ এটা টিকাৰ ওপৰত অধৰ, ভূধৰ, হলধৰ আদি কেইজনমান লবাই বহি কথা পাতি থাকে। সাজ-পাৰ গাঁৱলীয়া।

অধৰ—হলধৰ কাই, অতবামৰ ঘৰৰ ঘটনাটোৰ কথা মনত পৰিলে গাৰ নোম শিয়ৰি উঠে। একে ঘৰতেই দুজন অতবাম। কি আচৰিত কথা! কোন জন আচল অতবাম ধৰিবই পৰা টান।

ভূধৰ—বেপাৰলৈ যোৱা অতবামে হক বিচাৰ পাবৰ আশাত অনেক ঠাই ঘূৰিলে। বজাত গোচৰো দিলে। কিন্তু সি হক বিচাৰ নাপালে। সি এতিয়া উপায়হীন।

হলধৰ—হেবা ভাই, কোন জন নো আচল অতবাম কেনেকৈ জানিবা হে? তাতে দিনো হল বেচি। দুয়োজন মানুহ অবিকল মিলি যায়। ঘৈণীয়েকেও বোলে একোকে কব নোৱাৰে।

ভূধৰ—এবা ভাই, এনে ঘটনা আমি দেখাও নাই; শুনাও নাই।

অধৰ—মোৰ বোধেৰে হলে আমাৰ হলধৰ ককাইদেৱেই এইখন বিচাৰ কৰিব পাৰিব। কি কোৱাহে ভূধৰ?

ভূধৰ—ময়ো তাকেই কওঁ। আমাৰ হলধৰ ককাইদেৱে নিশ্চয় এইখন বিচাৰ কৰিব পাৰিব।

হলধৰ—আমি সাধাৰণ গাঁৱলীয়া লৰাৰ কথালৈ কোনে কাণ কৰিব? বোলে লৰাৰ মেল কলৰ ভেল। গতিকে আমি তেনে কামলৈ আগ নবঢ়াই ভাল।

(এনেতে আচল অতবাম সেই টিকাৰ ওচৰেদি এঘৰ মানুহৰ ঘৰলৈ যায়। দেখি গৰখীয়া লৰা জাকে মাত দিয়ে)

অধৰ—কলৈ যোৱাহে ককাই? তোমাৰ ঘৰৰ বিচাৰ হলনে?

অতবাম—মই আক ক'ত হক বিচাৰ পাম মোৰ বুকৰ বোপাহঁত! বহুত দেশ-দেশান্তৰ ঘূৰিলোঁ, কিন্তু কোনেও হক বিচাৰ কৰিব নোৱাৰিলে।

অতবাম—দেশত বজা নাইকিয়া হল, হক বিচাৰ নোহোৱা হল। মোৰ কপালত জুই লাগিছে, জুই লাগিছে।

ভূধৰ—আমাৰ এওঁ হলধৰ ককাইদেৱেই দেখোন এনে বিচাৰ কৰিব পাৰে। তুমি এওঁক নধৰাহি কিয়?

অতবাম—হয় নে বোপা, তুমি কিবা বিচাৰ কৰিব পাৰিবা নে?

হলধৰ—তুমি তো অনেক ঠাইত ঘূৰি ফুৰিলা। ময়ো

এবার চেষ্টা কৰি চাব পাবো ; কিন্তু শেষ ফল কি হয় কব নোৱাৰো । সকলো ঈশ্বৰৰ কৃপাৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰে ।

অতৰাম—বোপা এই দুখীয়ালৈ দয়া কৰি তুমিও এবাৰ যত্ন কৰি চোৱা । মই বিপদ-সাগৰত পৰিছোঁ, তুমি মোক উদ্ধাৰ কৰা । তুমি মোৰ গৰখীয়া শ্ৰীকৃষ্ণ । সেৱা কৰিছোঁ বোপা । তুমি হক বিচাৰ কৰা । মোক পাপৰ বিচাৰ নালাগে ।

হলধৰ—বাক ঈশ্বৰক চিন্তি মই কাইলৈ অলপ যত্ন কৰি চাম । মাথোঁ তুমি কাইলৈ এই পথাৰলৈ সকলো গাৱঁৰ মানুহকেই খবৰ দি আনিবা । লগতে তুমি তিনিটা গল চিয়া দগদগি লোটাও আনিবা । কাইলৈ মই বিচাৰ কৰিম, আজিলৈ যোৱা বাক ! আহা ভাইহঁত আমিও এতিয়া ঘৰলৈ যাওঁ ।
(প্রস্থান)

অষ্টম দৃশ্য

অতৰামহঁতৰ বিচাৰৰ বাতৰি পাই মানুহেই পথাৰ ভৰি পৰিল । দুই এখন সকলো অস্থায়ী দোকানো বহিল । তালৈ ভৰিতা, লৰা দুটা আৰু অতৰাম বেনী দুৰ্দান্ত ভূতো আহিল । কোনেনো কি বিচাৰ কৰে তাকেহে সকলোৱে একান্ত মনেৰে চাই আছে । এনেতে হলধৰে কবলৈ ধৰিলে ।

হলধৰ—বাইজসকল, প্ৰথমতে মই আপোনালোকলৈ সেৱা জনাইছোঁ । মই এজন সাধাৰণ লৰা ; মোৰ কিবা ভুল বা

অপৰাধ হলে ক্ষমা কৰে যেন । মই এতিয়া বিচাৰ আৰম্ভ কৰিম ; অনুগ্ৰহ কৰি সকলোৱে মন কৰে যেন । মোৰ মন্তব্য বা ৰায় হৈছে এয়ে যে—দুইজন অতৰামৰ ভিতৰত যিজনেই এই লোটাটোৰ ভিতৰত সোমাব পাৰিব, তেঁৱেই আচল অতৰাম—বাকী জন ভণ্ড, মায়াবী । সেই ভণ্ডজনক আমি ইয়াতেই গুৰুতৰ শাস্তি দিম । আপোনালোকে কি কয় বাক ?

বাইজে সমস্বৰে কয়—হয় হয়, উচিত বিচাৰ ।

হলধৰ—তেনেহলে আহা, কোনজন অতৰাম ইয়াৰ ভিতৰত সোমাব পাৰা । পলম নকৰিবা, বিলম্বত কাৰ্য্য নাশ হয় ।

সেইদৰে কোৱা শুনি আচল অতৰামৰ মুখ শুকাই গল । ভূতে মায়া সলাই লৰা-লৰিকৈ লোটাটোৰ ভিতৰত সোমালহি । বাপেকক দেখি পুতেক দুজনেও বাকী থকা লোটা দুটাৰ ভিতৰত সোমালগৈ । ভূত তিনিটা লোটাৰ ভিতৰত সোমোৱা মাত্ৰকেই হলধৰে তিনিওটা লোটাত টানকৈ খিলা মাৰি দিলে । তিনিটা ভূত লোটাৰ ভিতৰতেই থাকিল ।

হলধৰ—বাইজ সকল মানুহেনো কেতিয়াবা লোটাৰ ভিতৰত সোমাব পাৰে নে ? ইহঁত ভূত ; ইহঁতক এতিয়া পুৰি মাৰিব লাগে । পাপৰ পৰাচিত হক । আপোনালোকে কি কয় বাক ?

বাইজ সকল—সজ কথা, পুৰিব লাগে, খৰি দিব লাগে ।

হলধৰ—তেনেহলে জুই ধৰক, তাকেই কবোঁক । আৰু চাব মই আজি পৃথিৱীৰ পৰা ভূত পিশাচ একেবাৰে নাইকিয়া কৰিলোঁ । বাইজৰ মাজত আজি এই জুইত পৃথিৱীৰ সকলো ভূত

পিশাচকেই পুৰি ছাই কৰিলে। আপোনালোক সকলোৱেই সকলো ঠাইতে কব পৃথিবীত আক ভূত পিশাচ একো নাই পৃথিবীত ঈশ্বৰ অংশ মানুহহে থাকে। এতিয়া সকলোৱে চাব এয়া মই ভূত দাহন কৰো।

(হলধৰে জ্বলন্ত জুইত লোটা তিনিটা পেলাই দিলে)

বাইজ—জয় গৰখীয়া বজাব জয়।

জয় ধৰ্ম্মৰ জয়।

জয় বাইজৰ জয়।

অতবাম—বোপা হলধৰ, বয়সত সকল হলেও আজিৰ পৰা তুমি মোৰ ধৰ্ম্ম-পিতা হলা। তোমাক আক তোমাৰ লগৰীয়া সকলক মই সেৱা জনাইছো। (ভবিতাবে সৈতে অতবামে বাইজ আক গৰখীয়া সকলক সেৱা কৰে)

বাইজ—জয় বাইজৰ জয়।

জয় সত্যৰ জয়।

জয় গৰখীয়া বজাব জয়।

(এইদৰে জয়ধ্বনি দি সকলোৱে ঘৰা ঘৰি গুচি যায়।)

ঘৰনিকা পতন

গোসাঁইৰ তীৰ্থ যাত্ৰা—

(স্থান :—কলিকতা—আলীপুৰ পশুশালালৈ যোৱা বাট।)

হংসপদ গোসাঁই :—[শিষ্য সকললৈ চাই] মোৰ বোপাই ইঁত। তহঁতৰ বহতে মই নেদেখা ঠাইবোৰ দেখিলোঁ। মইনো কোন কালত এনেহেন কলিকতা নগৰী খন দেখিলোঁহেতেন? মোৰ মূৰৰ চুলিৰ সমান ঈশ্বৰে তহঁতক আয়ুস দিয়ক। গুৰু শিষ্যৰ ভিন্ পৰ নাই। গুৰু হৈছে বাপেক আক শিষ্য হৈছে পুত্ৰ স্বৰূপ। মোৰ তহঁত সৎপুত্ৰ। সেয়েহে পুত্ৰৰ কৰ্ত্তব্য পালন কৰি বুঢ়া বয়সত মোক তহঁতে টকা-পইচা খৰচ কৰিও ইমান সাহস কৰি শ্ৰী ক্ষেত্ৰলৈ আনিছাহঁক। ঈশ্বৰ পুৰুষে মোৰ বোপাই হঁতক পুত্ৰ পৰিবাৰেৰে সৈতে কুশলে ৰাখক। মোৰ অৱস্থাই লাগে মানে কৰিছে। মোৰ পিতাদেউৰ দিনত অৱস্থা যিহে টনটনীয়া আছিল, কি কম শুনিছোঁ। বোলে তেখেত সাত আঠ কুৰি লগত মানুহ নিনিয়াকৈ এখোজো নেকাঢ়িছিল। আন অৱস্থাৰ কথানো আক কিমান কম? পিতা দেউৰ লগত ফুৰা সোঁ নিগনিপোৰা বুঢ়া এতিয়ালকৈ জীয়াই আছেই নহয়?

নিগনিপোৰা :—(হাতজোৰ কৰি) হয় প্ৰভু ঈশ্বৰ! মোৰ নামটোনো কোনে “নিগনি পোৰা” ৰাখিলে? মোৰ নাম আছিল বাণেশ্বৰহে, এদিন আপোনাৰ দেউতাবাৰ কন্মলখন এটা নিগনিয়ে কুটাত মই বহু কষ্ট কৰি নিগনিটো ধৰি জুইত পুৰিছিলোঁ। বাপেকে সেই দিনাৰ পৰাহে মোক আপোনাৰ দেউতাৰে “নিগনি

পোবা” নাম দিলে। তেখেত এজন জ্ঞানী মানী জগতে জনা লোক আছিল। ‘সক গোঁসাই’ বুলি কলেই ভাৰতৰ সকলোৱে জানিছিল। তেখেত নুফুৰা ঠাই প্ৰায়েই নাই। ধন-জনে যি পিনেই চোৱা সকলো পিনেই কেৱল জয় জয় ময় ময় আছিল প্ৰভু ঈশ্বৰ। সেয়েহে আপোনাক আমি এবিবলৈ টান পাইছোঁ।

হংস গোঁসাই :—(হুমুনিয়াহ পেলাই) নালাগে আক কব। সেইদিন আক নাই। আজি সেই কটাৰী-নলীয়া সত্ৰৰ জগত বিদিত সক গোঁসাইৰ পুত্ৰ হৈ মই হংসপদে তহঁতৰ মুখাপেক্ষী হব লগাত পৰিছোঁ। টকা চাৰি কুৰি যদি নিদিয়া, তেন্তে মোৰ আক ইয়ালৈ অহা হয়নে? যত কৰিছে মানে কালে কৰিছে। (এনেতে এটা ডকাইতে ছদ্মবেশে তেওঁলোকৰ পাছে পাছে ফুৰি সকলো কথা শুনি গোঁসাইক ঠগিবৰ কাৰণে উপায় চিন্তি ডিঙিত কাপোৰ লৈ গোঁসাইৰ ভৰিত পৰি সেৱা কৰিলে।)

ডকাইত :—প্ৰভু, আপুনি কটাৰী নলীয়া সত্ৰৰ গোঁসাই হয়নে?

গোঁসাই :—হয়, তুমিনো কোন? মইতো তোমাক চিনি পোৱা নাই।

ডকাইত :—প্ৰভু! আপুনি সক গোঁসাইক চিনি পাইনে?

গোঁসাই :—কেলেই নাপাম? তেওঁষে মোৰ পিতৃ দেৱ হয়। তুমি তেওঁক কেনেকৈ জানা?

ডকাইত—প্ৰভু ঈশ্বৰ তেখেতে আমাৰ গুৰুজন আছিল। আজি বহুতদিন তেখেতে আমাৰ ঘৰলৈ অহা নাই। আমি চাৰিজন ভাই ককাই বুঢ়া হলোয়েই—আজিলৈ শৰণ হোৱা নাই। ভাগ্য গুণ আপোনাক পাইছোঁ যেতিয়া আজি আক এবি দিব নোৱাৰিম। আপুনি আমাৰ ঘৰলৈ যাব লাগে; নহলে আক আমি চাৰিজন ভাই ককাইৰ আক পৰকাল ভাল নহব।

গোঁসাই—(মনতে) মোৰ কম ভাগ্য নহয়। কলিকতা হেন মহা নগৰীতো যাব শিষ্য। (ফুটাই) বাছা। অৱশ্যে তোমালোকৰ ঘৰলৈ মই যাব লাগে সঁচা; কিন্তু মোৰ উদ্দেশ্য হৈছে শ্ৰী ক্ষেত্ৰলৈ যোৱা। মোৰ লগৰ এই কেইজন শিষ্যই পূৰ্বা চাৰি কুৰি নগদ টকা দি মোক শ্ৰী ক্ষেত্ৰলৈ আনিছে। মই তেওঁলোকৰ লগত নগলে তেওঁলোকে বেজাৰ পাব, আগধৰি মই শ্ৰীক্ষেত্ৰৰ পৰা আহোঁ। পিচত যাওঁতে তোমাৰ ঘৰত চাপি যাম।

ডকাইত—আজি কতদিনৰ মূৰত আপোনাক পাইছোঁ, এনে স্থলত আপোনাক এবি দিব নোৱাৰিম, তেওঁলোক যাবৰ ইচ্ছা কৰে যাওঁকগৈ, আপোনাক মই নিজেই শ্ৰীক্ষেত্ৰলৈ লৈ যাম, আপুনি প্ৰভু মোৰ লগত আহক।

১ম শিষ্য—আমি প্ৰভু ঈশ্বৰক এবি দিব নোৱাৰিম, আমি বহুত আশা কৰি তেখেতক লগত লৈ আহিছোঁ।

ডকাইত—তোমালোক যেনে প্ৰভুৰ শিষ্য, মইও তেনে। মই কেতিয়াও গোঁসাইক এবি নিদিওঁ।

গোসাঁই—(শিষ্যসকললৈ চাই) বাক তোমালোক যোৱাগৈ ।
মই অৱশ্যে তোমালোকক লগ পাম, বেজাব নাপাবা ।
(ডকাইতলৈ) বাক তুমি এৰি নিদিয়া যদি বলা ।

[ডকাইতজনে গোসাঁইক এখন কেঞাৰ দোকানলৈ লৈ
যায় । আক শিষ্য সকলে বেজাব মনেৰে শ্ৰীক্ষেত্ৰলৈ যাত্ৰা কৰে ।]
ডকাইত—(গোসাঁইৰ সৈতে কেঞাৰ দোকানলৈ যায় ।
গোসাঁইক সোধে) প্ৰভু ঈশ্বৰ শৰণ হোৱাত নো কিমান দামৰ
কাপোৰ লাগে ।

গোসাঁই—(আনন্দ মনে) তোমাৰ ইচ্ছা । বেচি দামৰো
দিব পাৰা কম দামৰো দিব পাৰা ; সেইটো দাতাৰ ইচ্ছা ।

ডকাইত—(হাঁহি হাঁহি, কেঞা বাবুলৈ চাই) হেৰা বাবু,
এখন আমাৰ গোসাঁই প্ৰভুক দিবলৈ বেচি দামৰ আলোৱান
দিয়াটোন ।

পানীমল—কেতনা দামকো কাপৰা মাস্ততা হা আপ । যাঠি
কি সত্ৰবি কপীয়াকো ?

ডকাইত—বাক আশী, নব্বই টকা দামৰে দিয়াটোন ।
[কেঞাই এখন ৮০ টকা দামৰ কাপোৰ দিয়ে, ডকাইতে
চাই উপযুক্ত বুলি কাপোৰ খন লয় ।]

(কেঞাৰ পিনে চাই) হেৰা বাবু, বিডন দ্বীতত মোৰ এজন
ভায়ে কাম কৰে, তাক মই কাপোৰ খন দেখুৱাই আনিব
পাবোনে ?

পানীমল—কাপড়া দোকানকো বাহিব লেনো নাহি দেগা ।

ডকাইত—কেলেই ? মই পলাই যাম ? দুজন মানুহৰ
এজন যে ইয়াত বাথিলে, তাক তুমি ভবা নাই হবলা ? তুমি
টকা মৰা পৰিব বুলি নাভাবিবা, স্বয়ং মোৰ গুৰুজন জামিন
আছে ? তাতে তোমাৰ ভয় ?

পানীমল—(গোসাঁইলৈ চাই) তোমাৰ চাম্‌নে কেতনা
কপীয়া হয় ? ও আদমী যো কাপড়া লেনেকো মাস্ততা হয়
তব কি জামিন বহেগা ?

গোসাঁই—সি মোৰ শিষ্য-পুত্ৰ । আপোনাৰ কোনো ভয়
নাই, মই জামিন হঁলো । মোৰ লগত তিনি কুৰি দহ টকা
আছে ; ভয় নাই ।

ডকাইত—(গোসাঁইলৈ চাই) প্ৰভু, আপুনি অলপ সময়
বহক । মই তৎক্ষণাত ঘূৰি আহো ।

গোসাঁই—বাক, মোৰ সোণাই ; তোক ঈশ্বৰে কুশল
কৰক ।

[ডকাইতজনে এইদৰে গোসাঁইক ফাঁকি দি গুচি যায় ।
মানুহজন নহা দেখি কেঞাই কিছু সময়ৰ পাচত গোসাঁইৰ পৰা
জোৰ কৰি টকা কেইটা বাখে । গোসাঁইয়ে কান্দি কান্দি দোকানৰ
পৰা গুচি যায় ।]

“কলিকতীয়া ফাঁকি,—

তিনি কুৰিৰ পৰা যাঠি গলে কি থাকিল বাকী ?”

—শ্ৰীধৰমচন্দ্ৰ মেধি

কানাই লাল—

(১)

বহুত সময়ৰ পাচত গৈ মই বদৰপুৰ জংছন পালোঁগৈ।
মাল-বস্তু বহুত। কিছু সময়ৰ কাৰণে কুলি নাপাই দুখ
মনেৰে বহি আছেঁ। পেটতো অলপ গৰম পানীৰ বাহিৰে
আন একো পৰা নাই। মুখ শুকাই গৈছে। কথা কবৰে
ইচ্ছা নাই। বদৰপুৰ ঠাই ডোখৰ বেয়া নহয়। সক-সুৰা
চহৰৰ নিচিনা। বাস্তা-ঘাট ভাল। ওচৰতে বৰাক নৈৰ
পাৰত সূৰুহৎ দলংখন। দলংখন দেখাত বৰ ধুনীয়া আৰু
মজবুত।

(২)

অনাথৰ ঈশ্বৰ সহায়। মই অকলে অকলে বিবস বদনে
বহি থকাটো মোৰ প্ৰভুৱে ভাল নাপালে। মোৰ এজন
লগৰীয়া মিলিল। নাম ধীবেন্দ্র। ঘৰ হাইলাকান্দিত। মানুহ
জন ডেকা। কথাই-বতবাই বেচ চালাক-চতুৰ। তেওঁৰ
লগত বহুত কথাৰ আলোচনা হ'ল। প্ৰথমতে তেওঁ
চাকৰিক বৰ ঘৃণা কৰা যেন দেখুৱালে। পিচত তেওঁ
চাকৰি-জীৱী বুলি তেওঁৰ নিজৰ কথাৰ পৰাই ধৰা পৰিল।
শেষত তেওঁ কলে—“চাকৰি-মাকৰি নাকৰি কি কৰি?” ইয়াৰ
পিচত তেওঁ এটি মিচিকিয়া হাঁহি মাৰি গুচি গল।

(৩)

এনেহেন ঠাইতো অলপ দূৰতে সুললিত সুৰত তলত দিয়া
গীতটো শুনিবলৈ পালোঁ। মানুহজন বুঢ়া, দাঁত দুটামান সৰিছে।
মাতটো মিঠা। তাৰ পিন্ধা কাপোৰ-কানি ফটা। গীতটো
শুনি মকভূমিত চোঁচা পানী নাইবা পৰ্বতত কাছ-কণী পোৱা
যেন হলেঁ।

ঘোষা :— বাছা নন্দৰ ছাল,

অত বাতি ধেনু ছাবে কাৰ ঘৰৰ ছৰাল।

পদঃ—নন্দ ঘৰে যাতু তুমি আছিলাহা সক।

কোন সতে নন্দবাণী বখাইছিলে গক ॥

ধেনু চাৰি বাছা মোৰ গুচাইলেক আঁত।

ব'দ পাঠ জিলিকিলে কালীচন্দ্ৰৰ দাঁত ॥

সোণৰ থালত অন পঁচিশখন বেঞ্জন।

কোন বাতি আহি কৃষ্ণে কৰিব ভোজন ॥

দধি থৈছে, দুগ্ধ থৈছে। আক থৈছে। লাক।

শুৱৰ শয্যা পাৰি থৈছে। তাতো থৈছে। গাক ॥

ভাত হইল কব্ৰৰা আঞ্জা হইল বাহী।

আউতি থোৱা ঘন ক্ষীৰ মাখি ফেলৈ চুহি।

তাহানি কৈছিলোঁ নন্দ বেচি ফেলো ধেনু।

চহৰে মাগিয়া খাইবো কোলে লইয়া। কানু ॥

কহয় মাধৱ মাই নাকান্দা জননী।

কালীৰ শিৱত ভৰি দিয়া নাচে বহুমানি ॥

বুঢ়াই এই গীতটো গাই নীৰৱে নাথাকি আক এটা কৃষ্ণ-লীলাৰ গীত আৰম্ভ কৰিলে। এইবাৰ কবাব পৰা এটা লাও (বাত-যন্ত্ৰ) আনি ললে। বাজনায়ে আক গীতে একেবাৰে মনোমুগ্ধকৰ হৈ পৰিল।

ঘোষা :— কৃষ্ণ কি কৰা কদম তলে বৈ
হাতত লয়নু লই তোৰ মায়ে
আছে চাই। (কৃষ্ণ কি কৰা)

পদ :— পাৱত পৰিয়া আছন্ত প্ৰহ্লাদে
দেখি নবসিংহ হাসি ॥
স্নেহত স্ৱয়ং নয়নৰ নীৰ
তুলিলা হাতে উল্লাসি ॥
হস্ত পদে তাৰ পৰশিল শিৰ
পৰম নিৰ্ভয় দিয়া ॥
দেখি প্ৰহ্লাদৰ তনু বোমাঞ্চিত
আনন্দে দ্ৰবিল হিয়া ॥

(৪)

গীত শেষ হোৱাৰ লগে লগে বুঢ়া আহি মোৰ ওচৰ চাপিল। বুঢ়াৰ আগমনৰ উদ্দেশ্য বুজি পাই মই পইচা দুটা দিলোঁ। তাৰ আনন্দৰ সীমা নাই। বুঢ়াৰ নাম কানাই লাল। সি মোৰ আঁতি-গুৰি ভালকৈ লৈ আশীৰ্বাদ দিলে। তাৰ পৰিচয় সোধাত এটা দীঘলকৈ হুমুনিয়াহ কাটি এইদৰে

কলে, “ময়ো দেউতা অসমীয়া মানুহ; মোৰ ককাদেউতা অসমৰ নগাওঁ জিলাৰ কোনো এখন মহাপুৰুষীয়া সত্ৰৰ লোক আছিল। যেতিয়া মানে আসাম আক্ৰমণ কৰে তেতিয়া ককাদেউতাই মোৰ দেউতাক লগত লৈ ইয়ালৈ পলাই আহে। দেউতাৰ বয়স তেতিয়া বাৰ তেৰ বছৰ মান হব। বুঢ়ী আইক নিৰ্দ্দয় অত্যাচাৰী মানহঁতে কোনো অজান দেশলৈ লৈ যায়। এইদৰে বহুত অসমীয়া মানুহে জীউৰ ভয়ত নিজৰ ঠাই এৰি নানা ঠাইলৈ গুচি যায়। মই ইয়াতে উপজিছোঁ। যদিও অসমীয়া বুলি পৰিচয় দি সন্তোষ পাওঁ। ইয়াৰ আন আন মানুহে আমাক “অসমীয়া” বোলে। আমি ইয়াত বহুত অসমীয়া মানুহ আছোঁ। আমাৰ ঘৰত এতিয়াও আমি অসমীয়া ভাষাহে কওঁ। মানুহৰ মুখত শুনিবলৈ পাইছোঁ, আমাৰ অসম দেশখন হেনো বৰ ধুনীয়া। নিজৰ দেশখন এবাৰ চাবলৈ মোৰ বৰ মন আছে। কিন্তু আমি গৰীব মানুহ, যাবলৈ পইচা নাই। আমাৰ ইয়াত স্কুল নাই। বেচি ভাগ লৰাই বং-ধেমালি কৰিহে কাল কটায়। দুজন এজনে বঙালী স্কুলতে পঢ়িছে। আপুনি আমাৰ দেশৰ মানুহ। আমাৰ ইয়াত এখন অসমীয়া স্কুল পাতি দিলে বৰ উপকাৰ হব, ধৰ্ম্ম হব।” এই খিনি কথা কৈ বুঢ়াই অলপ তলকা মাৰি বল। মুখ ক’লা পৰিল। মই সেই গীত দুটাৰ কথা সোধাত কলে—

“আমি ঘৰত সদাই এইবোৰ গীত গাওঁ। এনেকুৱা মিঠা গীত আক অনেক আছে। আমি অসমীয়া মানুহ; অসমীয়া

গীত গাইহে শান্তি পাওঁ। আমাৰ ঘৰৰ আচাৰ-ব্যৱহাৰ সকলো অসমীয়া। আমি এতিয়াও বোকা চাউল, আৰু আঠীয়া কল খাওঁ।”

কানাই লালৰ কথা অন্ত হোৱাত তাৰ লগতেই সিহঁতৰ গাৱঁলৈ ওলালোঁ। সি মোৰ মাল-বস্তু খিনিও নিয়াৰ দিহা কৰিলে। কব নোৱাৰোঁ, কিন্তু তাৰ গালেদি চকুপানী বৈ গৈছিল।

গাওঁ পালোঁগৈ। সি কোৱা কথা আটাই বোৰেই সত্য। তেওঁলোক এতিয়াও অসমীয়া হৈ আছে। তাত শিক্ষাৰ একেবাৰে অভাৱ। মানুহ বিলাকে মোক যথোচিত বকমে আদৰ-সাদৰ কৰিলে। তাত মোৰ কৰ্ত্তব্য কাম অন্ত কৰি গুচি আহিলোঁ। এতিয়াও বুঢ়া কানাই লালৰ গীত, হুমুনিয়াহ আৰু খেদ কৰা কথা মনত পৰে। ইতিঃ

মনাই মেধিৰ বুদ্ধি—

মনাই মেধি এজন গাৱঁলীয়া মানুহ। তেওঁলোকৰ গাওঁখন আন গাৱঁৰ লগত লগ লগা নহয়, কিছু আওহতীয়া। গাওঁখনত মানুহৰ সংখ্যা নিচেই কম। ১০।১৫ ঘৰ মানহে হ’ব। গাৱঁৰ সকলো লোকেই ভকতীয়া পন্থৰ। তেওঁলোকৰ এটা

* অসম সাহিত্য সভাৰ প্ৰচাৰক কামত ১৯৩০ চনত স্তব্ধতা উপত্যকালৈ যোৱাত সত্য ঘটনা এটাৰ ছাঁলৈ এই গল্প লিখা হয়।

নাম-ঘৰ আছে; তাত নিতৌ গধূলি নিয়ম মতে চাকি লগায় আৰু নাম-কাৰ্ত্তন কৰে। নিতৌ নাম-ঘৰৰ চুকে-কোণে পানী নেদেখে। বেবো দুই এডোখৰ অলপ ভগা, সেই পিনে দিয়েই মাজে মাজে দুই একোজন ডেকা বজা প্ৰবেশ কৰি বাতি নাম-ঘৰত কাৰ্ত্তন কৰা, আৰু গোসাঁইৰ আগৰ প্ৰসাদ আদি গ্ৰহণ কৰা কথা কাৰো অবিদিত নহয়। কিন্তু সেইবোৰত আমাৰ ভকত সকলৰ একো নহয়। মাত্ৰ এজনক আন এজন পিচ পৰা সমাজৰ লোকে চুলেহে সিবিলাকৰ লেঠা।

সেই সকলো ভকতৰ ভিতৰত আমাৰ মনাই মেধি উক্ত বিচাৰ বোৰত অলপ ছাৰ। তেখেতে গুৰু-ঘৰৰপৰা মেধিৰ নিম্মালি-পাত পোৱাৰ দিনাৰ পৰাই গাৱঁৰ মাজত এজন জনা শুনা, নৈতিক, নৈষ্ঠিক, শুদ্ধ, সদাচাৰী ভকত বুলি জনাজাত হ’ল। কিবা বুদ্ধি-ভাবসা সৃষ্টিৰ লগা হলে গাৱঁৰ মানুহে মেধিৰ ওচৰলৈ নোযোৱাকৈ নোৱাৰিছিল। তেখেতে ধুতি-নীতিৰ বৰ বিচাৰ লয়। মানুহক বৰ চুৰি চুৰি লুৰি লুৰি কৈ ফুৰে। চুৰাৰ বিষয়ে তেখেতে ইমান বিচাৰ লয় যে, আনকি ভাত চুৰা হোৱাৰ ভয়ত পুহমহীয়াও তেখেতে তিতা কাপোৰ-কানি পিন্ধিহে ভাত খায়। এই কাৰণেই তেখেতক যাতে কোনো মানুহে চুৰা গাৰে বা কানি-কাপোৰেৰে লেটি-পেটি কৰি জলৌ-জপৌ কৰিব নোৱাৰে, আৰু যাতে ঘৰলৈ বেচিকৈ মানুহ-দুখুহ নাহে, এনেভাৱে মেধিয়ে নিজৰ ঘৰটি মানুহৰ পৰা আতঁৰত সাজি লৈছিল। মেধিয়ে ভাবিছিল যে, তেখেতৰ

চুৱা নিকা মনাটোৱেই সদাচাৰ আৰু তাকে পালিলেই মানুহে সোনকালে অক্ষয় কাললৈ স্বৰ্গবাসী হ'ব পাৰে।

মেধিৰ ঘৰত তেখেতৰ বাহিৰে আৰু পো-পৰিয়াল কেৱেই নাছিল। তাৰ কাৰণ সংসাৰ অসাৰ জানি মেধিয়ে উদাসীন ধৰ্ম পালন কৰিছিল। মেধিৰ সম্পত্তিৰ ভিতৰত মাটি-বাৰী, ঘৰ-দুৱাৰ, গৰু-ম'হ যথেষ্ট আছিল। সেইবোৰ তেখেতে মানুহ লগাইদি চলাইছিল। কিন্তু সেইবোৰ সম্পত্তিত বোলে তেখেতৰ স্পৃহা নাছিল, মাত্ৰ নাবাখিলে নহয় দেখিহে বাখিছিল হেনো। তেখেতৰ সম্পত্তিৰ ভিতৰত বৰ-পেৰাটো বিশেষ উল্লেখযোগ্য। কাৰণ সেয়েই মেধিৰ বস্ত্ৰৰ ভঁৰাল। তেখেতে নামে-গুণে, সেৱাই-সৎকাৰে কৰবালৈ গ'লে, কাঁহী বাটি আদি চোৰে নিয়াৰ ভয়ত তাতে ভৰাই ভালকৈ সঁচাৰ মাৰি থৈ যায়। টকা পইচা যি পায়, তাকো তাতে থয়। বাতি শোৱাৰ সময়তো কাঁহী-বাটি সকলো তাতে ভৰাই শুই থাকে।

মেধিৰ ঘৰ মানুহৰপৰা আতঁৰত আৰু নিজে অকলশৰীয়া দেখি চোৰ-চাৰিয়ে তেখেতৰ ঘৰত চুৰ কৰিবলৈ বিশেষ তোচ নকৰে, মাত্ৰ বাৰণে বালীলৈ ভয় নকৰি বালীৰ নেপুৰলৈ ভয় কৰাৰ দৰে চোৰেও মেধিলৈ ভয় নকৰি মেধিৰ বুধিলৈহে ভয় কৰিছিল।

এদিন বাতি মেধি শুই আছে, কাৰো ক'তো মাত-বোল নাই। বেজী এটা পৰিলেও শুনা যায়, গোটেই জগত শুই নিঃপালি দিছে; এনে সময়তে তেখেতে সাৰ পাই মূৰশিতানৰ ফালে দুজন

মানুহে কোৱা শুনিবলৈ পালে। এজনে কলে—“এই মানুহটো অকলশৰীয়া, ইয়াক সহায় কৰিবলৈ ওচৰত কোনো মানুহ নাই। এতেকে ইয়াক দুয়ো ধৰি কাটি থৈ, যি ধন-সম্পত্তি আছে, সোপাকে ভগাই নিওঁ।” ইজনে কলে “বেচি পলম কৰিব নেলাগে। সাৰ পালে সকলো পণ্ড হ'ব।” এই কথা শুনা মাত্ৰে মেধিৰ চুলিৰ আগে জীউ গ'ল। ভয়ত তেওঁৰ বুকুে ধপ্ধপাবলৈ ধৰিলে। তেওঁ এতিয়া কি কৰিব, একো তৎমৎ নোপোৱা হল। বিপদৰ সময়ত একান্ত মনে ভগৱানৰ চৰণ ধিয়ালৈ ধৰিলে, এনেকৈ থাকোঁতে হঠাৎ তেওঁৰ অন্তৰত এটা বুদ্ধিয়ে খুন্দিয়ালে। মেধিয়ে হাতত সাৰে ভৰিত সাৰে উঠি কাপোৰ সোপা বিছনাতে মানুহৰ দৰে গোটাই থলে আৰু পিচ দুৱাৰেদি লাহেকৈ বাজ ওলাই বেৰৰ গুৰিলৈ গ'ল আৰু চোৰ দুটাক শুনাই কলে—“আজি এই মানুহটোক টোপনি-বাণ মাৰি তাৰ বস্ত্ৰ খিনি নিম।”

চোৰ দুটাই এই কথা শুনি—টোপনি-বাণ মৰা চোৰটোৰ লগ লাগি তাকে কৰা যাওক বুলি আলচ কৰি মেধিৰ লগ লাগিলগৈ। মেধিয়ে কলে, “ভালেই হ'ল, মোৰ অকলৈ ভয় লাগে; তোমা লোকৰ লগ পোৱাত সুবিধা হ'ব।” এই দৰে কৈ তিনিও সঙ্গী হল। মেধিয়ে টোপনি-বাণ মৰাৰ ভাও ধৰি কেইটা মান ধূলি জাৰি চালে-বেৰে ছটিয়াই দিলে। আৰু তিনিও ভিতৰ সোমাল।

ভিতৰ সোমাই মেধিয়ে চোৰ দুটাক কলে—“তোমালোকে পেৰাটো যি কোনো উপায়ে মোকোলাই তাৰ ভিতৰত সোমোৱা,

আক মোক বস্তু বিলাক এপদ এপদ কৈ দি থাকা, মই আনি থাকোঁ। কিন্তু বেচি ছবামুৰি কৰি পেবাটো ভাঙি ছিঙি লঙ ভঙ নকৰিবা। তেতিয়া হলে মানুহটোৱে সাব পাব, আক বুধি-ভাবসা সোপাই অথলে যাব।” চোৰ দুটাই এই কথা শুনি সিহঁতৰ লগত থকা নানা প্ৰকাৰ সঁচাৰ কাঠিৰ এটাৰে পেবাটো মেলিলে আক দুয়ো পেবাৰ ভিতৰ সোমাল। লাহে লাহে দুই এপদ বস্তু মেধিক দিছে আক মেধিয়েও আনিছে। এনেতে হল চাই এবাৰ মেধিয়ে ঘপ্ কৰে পেবাৰ ওপৰৰ পাত চলা পেলাই দিলে আক তাৰ ওপৰত উঠি ডাঙৰ ডাঙৰকৈ “চোৰ ওঁ! চোৰ ওঁ!” বুলি চিঞৰিবলৈ ধৰিলে। যদিও মেধিৰ ঘৰ অলপ আঁতৰ, তথাপি বাতিৰ মাত গুণে ওচৰৰ মানুহে মেধিৰ চিঞৰ শুনিলে, আক কি হল চাবলৈ আহিল। মেধিয়ে বাইজক সকলো বিৱৰণ কলে আক চোৰ হাল বাইজকে গতাই দিলে। বাইজে সেই বাতি সিহঁতক বান্ধি থৈ পিচ দিনা থানাত পুলিচক শোধাই দিলে।

—শ্ৰীমহৎ বাম বৰা।
নগাওঁ।

পৰিশিষ্ট—

১। বন্দনা

(১৮৫১ শকৰ তৃতীয় সংখ্যা “প্ৰভাতৰ” পৰা)

জয় জয় জনাৰ্দ্দন জগত জীৱন

যদুপতি যাদৱ ত্বম্।

মধু-মূৰ মৰ্দ্দন মদন মোহন

মধুৰ মাধৱ ত্বম্ ॥ (মধুৰ মাধৱ ত্বম্)

বিপুজিত বাৰণ যক্ষ-ৰাজ নিধন

বয়ুপতি ৰাজেন্দ্ৰ ত্বম্।

গোপিকা মোহন গোবৰ্দ্ধন ধাৰণ

গজেন্দ্ৰ গোবৰ ত্বম্ ॥ (গজেন্দ্ৰ গোবৰ ত্বম্)

দম-দয়া-দান দয়াল নিদান

দাবিদ্ৰ্য দাহক ত্বম্।

অনাদি অনন্ত অমূল্য অচ্যুত

অকূল অভয় ত্বম্ ॥ (অকূল অভয় ত্বম্)

২। তুতি

(এই তুতিটো ছাত্রী সকলর কাৰণে বেচি ভাল। সম-
স্বৰে স্থললিত স্তবত গাব লাগে।)

আই মোৰ দিন দুপৰতে।
 “ “ আহিছে অতিথি।
 “ “ নব কপী নাৰায়ণ ॥
 “ “ দিয়া অন্ন দান।
 “ “ শুদ্ধ কবি মন।
 “ “ তুষ্ট হব ভগবান ॥
 “ “ ঘৰৰে শূৰনী,
 “ “ লখিমী বোৱাৰী।
 “ “ পৃথিবীৰ শূৰনী জ্ঞান ॥
 “ “ গুৰুৰে শূৰনী।
 “ “ জনক জননী।
 “ “ সমাজৰ শূৰনী নাম ॥ (সেৱা)

৩। গড় গাৰ'ৰ গীত

(এই পুৰণি গীতটো লৰা-ছোৱালী বিলাকে হাতত লাঠি
লৈ নাচি-বাগি গাব পাৰে)

গড় গাওঁ, গড় গাওঁ কথা শুনি তল যাওঁ,
 গড় গাৰ'ৰ পিছল বাট।
 লৰা-ডেকা-বুঢ়া কাকো নিচিনি
 হাতে পতি লাখুটি পাত ॥
 গড় গাৰ'ৰ মিতিৰ ভাত,
 মুখত কয় থাক থাক
 ভৰিৰে হেচোকে নাও ॥

—সংগ্ৰহ।

৪। নিচুকনি

(এই নিচুকনি গীতটো এজন মুখিয়াল ছাত্রই লগাই দিব আৰু
বাকী বিলাকে স্তব ধৰি গাব। আৱশ্যক মতে 'মোচান' দিব।)

বগলী এ তোৰ হাত কিহে নিলে?

(মোৰ হাত) আম পাৰোঁতে আমে নিলে।

সেই আম কি হল?

হাবিত পৰিল।

সেই হাবি কি হল?

জুইয়ে পুৰিলে ।

সেই জুই-ছাই কি হল ?

ধোবাই নিলে ।

ধোবাই নি কি কৰিলে ?

বজাৰ কাপোৰ ধুলে ।

সেই বজা কলৈ গ'ল ?

পল্ল মাৰিবলৈ গ'ল ।

সেই পল্ল কলৈ গ'ল ?

নৈ পাৰ হৈ গ'ল ।

সেই নৈ কি হ'ল ?

শুকাই গ'ল ।

ভাত মাছ কি হল ?

বগলীয়ে খালে ।

সেই বগলী কলৈ গ'ল ?

ডালত পৰিল ।

—আমাৰ হাত ওলাই পৰিল ।

—শ্রীমান সূৰ্য্য কান্ত শইকীয়া
বুঢ়া গোঁহাই খাট স্কুল, ৩য় মান শ্ৰেণী

৫। কপৌ খেল

(খেলৰ ঠাইত দহ-বাবজন মান লবাই ঘূৰণীয়াকৈ হাতত ধৰি থিয় হব । অলপ দূৰত এজনে কপৌ হৈ থিয় হব । তলত কপৌক “কপৌ” আৰু ছাত্ৰসমূহক “দল” বুলি ধৰা হ'ল । ছাত্ৰসকলে খোলা মনে কেইবা বাবো এইবোৰ স্বৰধৰি গাব । কপৌৱে এখন ভৰি দাঙি দেও দি দি দলৰ ওচৰলৈ আহিব ।

যোৱা ৩১।১০।৪৫ তাৰিখে গোলাঘাট মহকুমাৰ স্কুলৰ ছাত্ৰ সকলে এই খেলটো মোক সুন্দৰকৈ দেখুৱাইছিল । সেইবাবে ছাত্ৰ-শিক্ষক ধন্যবাদৰ পাত্ৰ । সকলো স্কুলতেই এনে পুৰণি খেল-ধেমালিৰ চৰ্চা হোৱা ভাল ।)

কপৌ—কপৌ কুঁউ কুঁউ !

দল—খুদ চাউল খাহি !

কপৌ—জালি গাঁতত পানী আছে কেনেকৈ যাওঁ !

দল—বাঁহৰ আগত কাপোৰ থৈ দেও দি দি আহ !

(ইয়াতে কাপৌৱে দেও দি দি আহিব ।)

দল—ক'ৰ পৰা আহিছ ?

কপৌ—কুকুৰৰ ঘৰৰ পৰা ।

দল—চেই চেই ! (এইদৰে সমস্বৰে কোৱাত কপৌৱে উভতি গৈ দেও দি দি আকৌ আহিব ।)

দল—ক'ৰ পৰা আহিছ ?

কপৌ—শিয়ালৰ ঘৰৰ পৰা ।

দল—চেই চেই ; (কপোরে উভতি যায় । এই দবে
কেইবাবাৰো আহি মেকুবীৰ ঘৰ, নিগনিৰ ঘৰবপৰা অহা
বুলি কব । তেনেকৈ ক'লে সোমাবলৈ নিদিব । কিন্তু
“গোঁসাই ঘৰবপৰা” অহা বুলি কলে দলৰ ভিতৰত সোমাবলৈ
দিব ।)

কপো—এই পিনে কাটিম !

দল—গেলা গক !

কপো—এই পিনে কাটিম !

দল—গেলা ম'হ । (কপোরে কেইবা বাৰো কব—দলেও

নানা গেলা শৰৰ নাম কব ।)

কপো—বেজী সিঙ সিঙ !

দল—নিসিবি নিসিবি !

(দুই তিনি বাৰ কব)

কপো—ভৰি ভাঙি যাম যাম !

দল—নেষাবি নেষাবি ।

(দুই তিনি বাৰ কব)

কপো—কঁকাল ভাঙি যাম যাম ।

দল—নেষাবি নেষাবি !

(দুই তিনি বাৰ কব)

কপো—বুকু ফালি যাম যাম !

দল—নেষাবি নেষাবি !

(দুই তিনি বাৰ কব)

কপো—ডিঙি ডাঙি যাম যাম !

দল—নেষাবি নেষাবি ।

(দুই তিনি বাৰ কব)

কপো—মূৰ ডাঙি যাম !

দল—নেষাবি, নেষাবি ।

(দুই তিনি বাৰ কব)

কপো—ইমান পানী ! (জোখ দেখুৱাব)

দল—গঙ্গাবাণী ।

(দুই তিনি বাৰ কব)

কপো—ইমান বোকা !

দল—চাহাব ককা ! (বা দদা বুলি কৈ সকলোৱে একে
সমানে গৈ কপোক সাবটি ধৰিব ।)

গোলাঘাট

২১১৪৫

৬। মুকলি চৰা

সাধাৰণ জ্ঞান বঢ়াব আশাত ইয়াত কিছুমান নানা তৰহৰ
কথা দিয়া হ'ল । পাঠক-পাঠিকা সকলে খোলা মনে আলোচনা
কৰি জনা-বুজা লোকৰ পৰা এই বোৰ বিষয়ে নিখুঁত ভাবে
শিকি ললে ভাল হ'ব ।

১। বৰ্ত্তমানে ৪৯৮ শব্দবাদ চলিছে—তাৰ মানে কি ?

২। ভীষ্ম “ভীষ্ম” আৰু অৰ্জুনৰ “ধনঞ্জয়” নাম কেনেকৈ হ'ল ?

৩। “কীৰ্ত্তন-ঘোষা,” “নামঘোষা” আৰু “অসমীয়া বামায়াণ” কোনে লিখা ?

৪। পানী তললৈ বৈ যায় কিয় ?

৫। ১৮৯৭ খৃষ্টাব্দৰ ১২ জুন, ১৮৬৯ খৃষ্টাব্দৰ ২ অক্টোবৰ ১৮৮৯ খৃষ্টাব্দৰ ১৪ নভেম্বৰ তাৰিখ আৰু ১৯১৯ খৃষ্টাব্দৰ ১৩ এপ্ৰিল কিয় বিখ্যাত ?

৬। খৰিচা, আচাৰ আৰু শোকোতা কেনেকৈ কৰে ?

৭। মুগা পোহাৰ নিয়ম কি ?

৮। বহাগ-জ্যৈষ্ঠ মহীয়া বৰষুণ হলে ভেকুলীয়ে কিয় টোবটোবায় ?

৯। হাতীৰ দাঁতৰ বস্তু আৰু গহনা আদি ক'ত ক'ত পোৱা যায় ?

১০। খেবৰুৱা আই, আই গোঁসানী, ভট্টদেৱ, হৰদত্ত-বীৰদত্ত, সাধনী, হাজোৰগাজী, চণ্ডীবৰ বৰুৱা আৰু কবি লক্ষী ভাউৰাৰ বিষয়ে কি জানা ?

১১। কিহেৰে দাঁতোন কৰিলে উপকাৰ হয় !

১২। গাখীৰৰ পৰা কি কি বস্তু কেনেকৈ তৈয়াৰ কৰে ?

১৩। তাঁত বগুঁতে মাকোটোৰ প্ৰয়োজন কি ?

১৪। বৰ্ত্তমানে ২০।৯।০ অনা মনি-অৰ্ডাৰ কৰিলে “কমিচন” কিমান লাগিব ?

১৫। লেহী-দঙৰা, দেওহিৰি পৰ্বত, জেবেঙাপথাৰ, বেল গুৰি সত্ৰ, বৰ নগৰ, গুৰু-চৰিত, কমতাপুৰ, কাজীৰঙা, বৰদোৱা, কাকত কুটা, অভয়াপুৰী, গড়ৰ আৰু চবাইদেও পাহাৰৰ বহল বিবৰণ শিকা।

১৬। দুববিবন, কল-গছ আৰু বেত কি কি কামত আহে !

১৭। শ্ৰীকৃষ্ণ, পাৰ্থ, চন্দ্ৰ, সূৰ্য্য, পানী, জুই, বাৰণ, মহাদেৱ, পৃথিৱী, বতাহ আৰু মাধৱদেৱৰ আন আন সকলো নাম শিকা।

১৮। চন্দ্ৰকান্ত সন্দিকৈ হ'ল, কামৰূপ সঞ্জীৱনীসভা আৰু নাৰায়ণী সন্দিকৈ হ'লৰ বিষয়ে কি জানা ?

১৯। হেম-কোষ আৰু চন্দ্ৰকান্ত অভিধানৰ লিখক, সংগ্ৰাহক আৰু প্ৰকাশক কোন কোন ?

২০। সাপে কেনেকৈ যায় ?

২১। কি কি কাৰণে ধনুষ্টিংকাৰ আৰু পিত্ত বেমাৰ হয় ? নিবাৰণৰ উপায় কি কি ?

২২। অসমত কিতাপ প্ৰকাশ কৰা এজেন্সী বা কোম্পানী কিমান আছে ?

২৩। মকৰাই কিয় জাল পাতে ?

২৫। জজ্বলেই মঙ্গল, চোৰে ভাল নেদেখে চন্দ্ৰৰ জ্যোতি আৰু বিছা আৰ্জিবলৈ চীন দেশলৈকো যাবা—এইবোৰ কথাৰ অৰ্থ কি ?

গান্ধী-গীত

২৫।

গঙ্গানৈত শিঙৰাৰ উজান ঐ পৰিব

দিখৌ নৈ কুটিৰে ভৰা।

দিচৈ নৈৰ কিনাবত গজি ঐ উঠিব

লহ্, পহ্, বাওঁ বন ডৰা ॥

—এই পদ ফাঁকি কি গীতৰ মাজত আছে? আচল অর্থ বা আখ্যান কি?

২৬। আই, চি, এছ পৰীক্ষা আৰু নোবেল প্ৰাইজৰ বিষয়ে কি জানা?

২৭। অসমত মুঠতে কিমান কলেজ হৈছে?

২৮। গীতাঞ্জলি আৰু চব্বমতি কি?

২৯। “পাইলটে” কি কাম কৰে?

৩০। মিৰি চাং সৰ্থেবাৰীৰ মেলা, উৰুকা, ভাঠেলি আৰু মহ যুঁজৰ বহল বিবৰণ শিকা।

৩১। (ক) বাহী বিয়া কি? (খ) সবহ দিন বৰষুণ নোহোৱাকৈ থাকিলে মানুহে কি কৰে? কিয় কৰে? তাৰ আচল তত্ত্ব কি?

৩২। গছত লগা ফললৈ (কলি) আঙুলিয়াব নাপায় কিয়?

গোলাঘাট

২১১১৪৫

(দেশ-সেৱক সকলে সংগঠন মূলক কাম কৰাত কিছু সহায়ত অহাৰ আশা কৰি মহাত্মা গান্ধীৰ প্ৰথম বাৰ্ষিক তিবোভাৱ-তিথি উপলক্ষে ইয়াক আগ বঢ়োৱা হল। গীতটো ছাত্ৰ-ছাত্ৰী সকলে সুৰ ধৰি সমস্বৰে গাব পাৰে।)

ঘোষা ॥ গান্ধী নামৰ নৌকা খনি জৱহৰ নামৰ বৈঠা।

স্বৰাজ আমি পালে। (১) ভাই সূতা কাটি উঠা ॥

পদ ॥

ওঠৰ শ উন সন্তৰৰ দুই অক্টোবৰে।
গুজৰাটত জন্ম লৈলা গান্ধী বিশ্ব-বীৰে ॥
কৰমৰ পুত্ৰ তেওঁ মোহন মহামতি।
স্বাধীনতা হেতু কৰে সৰাৰে যুগুতি ॥
মদন-মতি সংগী হল, জৱহৰ সেনাপতি।
জগাই দিলে ভাৰতবাসীক হাতে সূতা কাটি ॥
অহিংসাই মহা অস্ত্ৰ—দয়া, সত্য, প্ৰেম।
সেৱাগ্ৰাম তীৰ্থে নামে গৰীৰ মনৰ ভেম ॥
হিন্দু-মোছলেম দুই ভাই একে আত্মা-বাম।
দুয়োৰে মিলন হেতু যুঁজে অবিবাম ॥
দুখীয়াৰ বুকৰ বন্ধু, বিদেশীৰো ভাই।
গান্ধী সম সমা-বত্ত আজি আৰু নাই ॥
পালে। আমি স্বাধীনতা, বিশ্বত হ'ক শান্তি।
পৰোপকাৰ পৰম ধৰ্ম—এয়ে গান্ধীৰ বাণী ॥

বৰপেটা।

৩০।১।৪৯, বৰিবাব

(১) ছোৱালী বিলাকে “ভনী” বুলি গাবা।

গীত

(দেশত বাধ্যতামূলক শিক্ষা প্রচলন উপলক্ষে—

১, ২, ৩, ফেব্রুৱাৰী, ১৯৪৯)

আহা দেশবাসী অজ্ঞানতা নাশি

লোৱা আজি শিক্ষা-মন্ত্ৰ দান ।

শিক্ষাৰ অভাৱে ভাই, দীনা-হীনা অসম আই

আমি মাত্ৰ নকৰোঁ যে কাণ,

আমি মাত্ৰ নকৰোঁ যে কাণ ।

আজি আমি স্বাধীন হম কিয় বিছা-হীন,

আমিওতো মানৱ-সন্তান,

আমিওতো জ্ঞানৰ সন্তান,

এই কুৰি শতিকাত, সকলোৱে বাঢ়িল আগ

শিক্ষাতেহে দেশৰ কল্যাণ,

কৰা সাৰ্থক এই অভিযান ।

(অন্ত)